

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre,
J. Reinhold, J. Uluots ja

E. Ein
tegevtoimetaja

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldenstubbé, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. T. Kliiman, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, L. Olesk, K. Parts, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahekirjutusteta; eriti soovitatav masinkiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

S I S U.

Artiklid.

Toimetus: Riigikohus juubilarina	1
Trakman, K.: Kaitseseisukord	3
Tjutrumov, I.: Kas kohtule sundtäite palve esitamine katkestab vekslite järgi hagi esitamise tähtaegu?	16
Grau, K.: Rahvaesinduse seisukoht vandekohtu suhtes Põhiseaduse koostamisel Asutavas Kogus	19
Kliimann, A. T.: Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses. (Järgneb.)	24

Arutlusi.

Saarmann, K.: Kriminaalseadustiku asiallus	30
--	----

Kirjanduse ülevaade.

S.: A. Jõeäär: Kriminaalseadustik	33
Ein, E.: Vördleva õigusteaduse ja seaduseandlike uurimuste aastaraamat (Annuario di diritto comparato e di studi legislativi) 1929. II ja III köide	35
E. E.: „Rigische Zeitschrift für Rechtswissenschaft“	39
Madisson, H.: Dr. Erich Wulffen. Der Sexualverbrecher	40

Nr. 1 Juriidiline ajakiri „Õigus“ 1930

XI aastakäik

Riigikohus juubilarina.

On üldiselt teada see tähendus, mida omab kõrgem kohus igas riigis. Olevate õigusnormide tõlgendamise ja rakedamise küsimuste lõpliku otsustamise ja sellel teel kohtuliku praksise kujundamise kaudu muutub kõrgem kohus igas suveräänses õiguseorganismis selleks keskuseks, mis annab määravalt tegeliku sisu õigusnormidele, loob sellega objektiivsed alused subjektiivsetele õigussuhetele ning tagab nõnda õigusliku kindluse individuaalses ja sotsiaalses elus. Võttes seejuures vastu alamate kohtute otsused, mis kajastavad sotsiaalse elu tuksatusi, ja saates need otsused pärast lahendamist tagasi alamatele kohtutele värskendamiseks või uuendamiseks õigusküsimuste lahendamisel kohtadel, muutub kõrgem kohus paratamatult südameks, mis määrab õigusliku energia ringvoolu riiklikus organismis.

Varematel õigusastmetel ei olnud kohtud, eriti ka kõrgemad kohtud, kompetentsed lahendama kõiki elus tekkinud konflikte. Kuni viimaste aegade ni oli eriti riigivõimu teostavate organite tegevuse kohtulik kontroll sõltuv ülemuselt antavast eelloast ja sellekohane kontroll ise sagedasti ainult ülemuse kontroll. Uuem aeg oma õigusriikluse põhi-vaadetega ja vastavate püüetega ka riigivõimu normida ning tema teostamist õigusnormidega pretsiseerida, on toonud laienduse ka kohtute kompetentsi. Vastavalt sellele muutuvad kohtud enam ja enam võimelisteks lahendama kõiki õiguskonflikte ja kõrgem kohus ühtlasi keskuseks ja südameks, mis reguleerib õiguslikku ringvoolu riikliku organismi võimalikult kõikides kudedes ja rakukestes.

Eesti vabariik on üks nendest riikidest, kus on algusest peale püstitatud õigusriiklik põhimõte ja püütud seda põhimõtet viia ellu võimalikkude konsekventsideni. Vastavalt sellele lasus Eesti vabariigi kohtute õlgadel algusest peale kohustis lahendada võimalikult kõiki Eesti riiklikus organismis tekkivaid õigustüüpe, kuid ühtlasi hoiduda selle eest, et ainult õiguslikult vaatepunktilt tüüpe lahendades ei kannataks elu ise. Mitmetest lahkuminevatest aegadest ja oludest saabunud vanemad õigusnormid ja igale eluoigele võimalikult kohe ja otseselt reageerida püüdnud ning selle tõttu sagedasti kasuistlikud uuemad õigusnormid on omalt poolt oluliselt mõjutanud kohtute ülesannete raskust. Iseäranis Riigikohus vabariigi kõrgema kohtuna on pidanud hoolitsema selle eest, *ut fiat iustitia sed non pereat mundus*.

Nüüd on enam kui kümme aastat teotsenud Eesti vabariigi kohtute teised liigid ning käesoleva aasta esimesel kuul astunud oma tegevuse teise aastakümnesse ka Riigikohus.

Kümneaastase tegevuse möödumisel oleks õige aeg Eesti vabariigi kohtute tekkimise ja senise tegevuse kohta koostada koguteos või vähemalt koguda selleks materjali. Vastasel korral on karta väärtuslike andmete kaotsiminekut, eriti kohtute tekkimise ajajärgu kohta, sest sagedasti just viimase kohta puuduvad kirjalikud teated ja muud andmed varisevad üksteise järel igavikku.

Eesti vabariigi õigusliku elu keskusena ja südadena väärrib erilist tähelepanu tänavu-aastase juubilari töö ja tegelus. Selle tegeluse lähem uurimine näitab, kuidas tsiviil- ja kriminaalõiguse juba varem käidavatel teedel on Riigikohus püüdnud parandada ja kohendada endisi rõõpaid ja tasandada pinda uue õigusliku elu liiklemiseks. Noorde ja värskesse pinda on aga Riigikohus rajanud radasid administratiivõigusliku liiklemise reguleerimiseks. Kõige selle tegeluse lähem uurimine näitab, kuidas Eesti vabariigi riiklikus organismis õigusliku elu keskus ja süda järjekindla tuksumisega on võtnud vastu ja andnud tagasi õiguslikku energiat, tarbe

korral otsimisega ning leidmisega on avanud uusi käike sellele energiale ja kõige selle kaudu immutanud ja elustanud kogu organismi õiguse ja seaduslikkuse elava mahlaga. Jääb tungivalt soovida, et kogu see tegevus leiaks asjatundlikku käsitamist ja sellega kaasaaitamist mineviku tundmisele ning tuleviku ehitamisele.

Juubilarile endale jätkugu aga jõudu ja edu ka edaspidiseks tegevuseks õiguse ja õigluse teostamisel Eestis.

Toimetus.

Kaitseseisukord.

K. Trakman.

I. Kaitseseisukorra põhimõtted.

Põhiseadus on kaitseseisukorra suhtes lakooniline (Phs. § 26. l. 2, § 60 p. 5 ja § 74.). Phs. ainult teeb tema võimalikuks, ligemalt määramata tema sihti või sisu. Meie Põhiseadust iseloomustav riigi põhjapanevate institutsioonide üksikasjaline määrustamine tekitab küsimusi: Kas iga erakorraline hädaoht riigile võib põhjustada kaitseseisukorda? Kas Phs. § 26. tähendatud erandid üldkorrast on kõik, mida Phs. lubab erakorralistel aegadel või asjaoludel? Kas võib luua Phs. § 26. l. 2. põhjal niisuguseid keskasutisi, funktsioone või asutiste vahekordi, mis Põhiseaduses polegi ette nähtud? Teiste sõnadega, missugused on kaitseseisukorra eeldused, ulatus ja organid?

Kaitseseisukorra eeldused. Kui tähtsad peavad olema asjaolud, millest oleneb kaitseseisukorra maksmapanek, jätab Phs. määrata vab. valitsusele ja Riigikogule (Phs. § 60. p. 5) või fikseerida eriseaduses. Neid eeldusi võib mitmesuguselt fikseerida. Vene kõvendatud valvekorra kuulutamine eeldas teatud maa-alal kuritegevust riigikorra või eraisikute julgeoleku vastu, erakorralise valvekorra kuulutamine eeldas säärase kuritegevuse tõttu elanikkude sattumist ärevasse meeleollu. Saksa keisriaegne piiramisseisukord eeldas välisõda või relvastatud mässu, selle kõrval oli veel n. n. väike

piiramiseseisukord, mille eeldused vastasid umbes Saksa vabariigi phs. § 48. eeldustele. Viimane § nõuab avaliku julgeoleku või korra tähtsat rikkumist või säärase rikkumise hädahoitu. Prantsuse 1878. a. seadus nõuab välissõda või relvastatud mässi. Kuna Phs. kaitseseisukorra eeldusi ette ei näe, on küsimus, missuguse ulatusega korratud on küllaldased, et kaitseseisukorda kuulutada, rohkem politilist kui juriidilist laadi. Vab valitsuse poolt 30. XI. 1928. a. Riigikogule esitatud eelnõu § 1. lubab kaitseseisukorda kuulutada nii sõja ja sõjahädahoitu puhul kui ka neil juhtudel, mil maksva riigikorra ja julgeoleku vastu sihitud kuritegevus omandab ähvardava iseloomu.

Kaitseseisukorra ulatus. Phs. § 26. 1. 2 kõneleb ainult sellest, et kodanikkude põhiõigused võivad kitseneda kaitseseisukorra ajal. Paistab silma, et § 26. ei olegi mõeldud kaitseseisukorra sisu iseloomustajaks, vaid tema paigutus teatud peatükki on ise tema sisu määraja. Põhiseadusest võime ainult negatiivselt välja lugeda, et Riigikogu ja vabariigi valitsuse funktsioone ei või kitsendada kaitseseisukorra tõttu, sest vastavates IV ja V peatükis ei ole erandeid tehtud. Sellest järgneb aga ühtlasi, et Põhiseaduse järele kaitseseisukord on mõeldud kui juriidiline institutsioon niivõrt, kui võrt vabariiki juhtiv aparaat oma ülesandeid võib täita. On hädahoit kas vaenlase invasiooni, sisemiste rahutuste või looduslike õnnetuste tagajärjel nii suur, et juhtiva aparaadi funktsioneerimine pole võimalik, või teiste sõnadega — riik on hädaseisukorras, siis on riigi täidesaatval võimul õigus talitada riigi päästmiseks oma äranägemise järgi, nagu see ka on lubatud igale kodanikule oma elu päästmiseks, näit. diktatuuri kuulutada, oma otsusega seadusi muuta jne. Asuksime vastupidisele seisukohale, mille järele Phs. on igal juhul piir nii valitsuse kui Riigikogu tegevusele, et kaitseseisukord on ainuke erand normaalsest asutiste funktsioneerimisest, siis peaksime ka tunnustama, et riik võib hukka minna oma Põhiseadusega kokkukõlas. See on aga absurdus.

Hädaseisukord eeldab aga tegelikku hädahoitu riigi olemasolule. Ainult säärane seisukord võib põhjustada riikliku hädaseisukorra õiguse maksvuselepääsu. Kuid korraldused, mida valitsus sellises seisukorras teeb, ei käi hindamise alla Põhiseaduse seisukohast.

Näit. 1. XII 1924. a. hommikul oli Riigikogu hoone mäsuliste poolt okupeeritud, üks vabariigi valitsuse liige tapetud ja kõikide teiste ministrite kohta polnud veel andmeid, kas nad on elus, riigivanema saatus polnud teada, ning välispoliitiline seisukord polnud selge. Niisuguses olukorras kokku tulnud vab. valitsuse liikmete otsus ülemjuhataja instituuti seada ja ülemjuhatajale erakorralisi volitusi anda ei käi siintoodud põhjustel üldse hindamise alla, kas see oli kokkukõlas Põhiseadusega või mitte¹.

Kaitseseisukord on igatahes põhiseaduslik õiguseinstituut. Sellepärast peab vastav seadus, mis kaitseseisukorda normib, ka ainult neid juhtusid ette nägema, kus riigi hädaseisukorda veel ei ole, kuid on tekkinud tarve suurendatud volituste järele korra alaldamiseks. Riigi hädaseisukorra juhud on erakorralised ja valitsuse tegevust sel puhul ei või üldse normida, sest see tegevus sõltub täiesti asjaoludest. Valitsuse tegevus ei või sel puhul sisaldada ei õiguserikkumist ega ülekohut, nagu seda üldse ei sisalda ei hädaseisukorra ega hädakaitse toimingud.

Kaitseseisukorra organid. Phs. jätab lahtiseks organite küsimuse, mis peavad teotsema kaitseseisukorra ajal, nimetades ainult erakorralisi kohtuid. Igasugused kohtud, ka erakorralised, on oma sisemise organisatsiooni ja ülesannete tõttu võimetus täitma administratiivseid ülesandeid. Selleks on täidesaatev võim. Phs. järele seisab riigi täidesaateva võimu eesotsas kolleegium. Nii Eesti kui ka välismaade praktika aga õpetab, et erakorraliste volituste käsitlemine on soovitav kontsentreerida võimalikult ühe isiku kätte. Meil on seni säärane võimukoondamine saavutatud, pannes siseministri peale kindralkuberneri õigusi. Phs. ei takista aga luua erilist organit. (Vab. valitsuse eelnõu nägi ette eriliste volitustega isikut rahu ajal. Riigikogu komisjon on seda paragrahvi muutnud ja määranud rahu ajal sisekaitseülema, sõja ajal kv. ülemjuhataja.) Kui see isik ise ei ole vab. valitsuse liige, siis osutub tema igatahes valitsusele alluvaks ametnikuks, kelle tegevuse eest valitsus üldkorras vastutab

¹ Sisuliselt oli see otsus küll kokkukõlas maksva sõjaseisukorra seadusega (Sead. K. II k. Üld. kub. sead. § 23 lisa), mille alusel ka vene ajal määrati kindralkubernere ülemjuhataja õigustega, olgugi et Põhiseadus ei näe ette ülemjuhatajat rahu ajal.

parlamendi ees². Ülemjuhataja õigused sõja ajal on Sõjaseadluste kogu IV raamatu § 28. järele õige laialdased ja nende järjekindel teostamine piirab kahtlemata nii vab. valitsuse hariliku võimupiiri kui ka Riigikogu õigusi (näit. eelarve suhtes). Siiski allub ülemjuhataja vab. valitsusele. Täpsam vahekorra määramine, eriti sõjapidamise küsimustes, kuulub eriseadusse. On mõeldav, et valitsus ülemjuhataja määrab ja ametist kõrvaldab, pole aga mõeldav, et valitsus ülemjuhataja tegevust juhib.

Võiks tekkida küsimus, mis erilised volitused oleksid vab. valitsusel endal kaitseisukorra puhul? Valitsus kuulutab kaitseisukorra ja valib erakorraliste volituste käsitlaja. Rohkem pole ka vaja. Kui kaitseisukord on kuulutatud riigikorra kaitseks, siis oleks võimatu valitsust varustada mõnesuguste õigustega Riigikogu õiguste arvel, sest valitsuse ja riigikogu korrapärases koostöös seisabki see riigikord, mida kaitseisukord peab kaitsma. Kaitseisukord ei või siis ise seda koostööd rikkuda. On aga riik hädaseisukorras ja Riigikogu ei saa teotseda, siis on raske ette näha, mis samme peab tegema. Presidendi-instituudi puudumise tõttu ei saa asja paremini korraldada³.

Praegu maksev seadus ei võimalda valitsusele kaitseisukorda teostavale organile erilist ametlikku aparaati luua, välja arvatud juht, kui see organ on kaitseminister ise, sest kaitseväge koosseise võib valitsus igal ajal muuta. Selle tõttu on praktika harilikult kaitseisukorra teostamise pannud siseministri peale, kelle korralduses vastav aparaat juba olemas. Kaitseisukorra teostamist aga panna kaitseväelaste peale oleks vähe otstarbekohane, sest politseiaparaat satuks sel teel kahekordsesse alluvusse, ja meil puuduvad põhjused, mis Lääne-Euroopa riikides ka rahu ajal kuulutatud kaitseisukorra teostamise kaitseväge võimude peale panemist sun-

² Kui riigi hädaseisukorras kellelegi isikule antakse diktaatori volitused, siis ei võiks olla poliitilist vastutust parlamendi ees, ka kui seda võtta n. n. komissarilise diktatuurina, kellel on volitused teatud aktsiooniks (vt. C. Schmidt, Die Diktatur, lk. 201—202).

³ Seaduse §: „Kui erakorralise hädaohu tõttu E. vabariigi põhiseaduslikud asutised ei saa teotseda, on vabariigi valitsusel õigus seadusejõuga seadusi (resp. dekreete) anda, samuti kõik võim üle anda kv. ülemjuhatajale (resp. ühele isikule). — Säärane paragrahv oleks ilmne Põhiseaduse täiendus ja pealegi üleliigne, sest see on enesestmõistetav.

nivad eelistama, olgugi et ka seal kaitseväelased pole rohkem ette valmistatud politseitegevusele kui meil. Meil seisab kaitseväe eesotsas kaitseminister⁴, kes vabariigi valitsuse liikmena on vastutav parlamendi ees. Teistes riikides aga on kaitseväe juht president (resp. kuningas), kes poliitilist vastutust ei kanna. Pannakse erakorraliste abinõude teostamine presidendi peale ja antakse temale volitus kaitseväe võimude abil oma kavatsusi ellu viia, siis saavutatakse tegelikult ajutine diktatuur, mis poliitiliselt ei vastuta ja võib järjekindlalt talitada otstarbekohasuse seisukohast, olles piiratud ainult seadusega. Meil ei ole see võimalik.

II. Kaitseseisukord maksva seaduse järele.

Kaitseseisukorra sisu kohta ütleb Phs. ainult, et tema tagajärjel kodanikkude põhiõigused võivad kitseneda. Kuna Phs. ei loenda kitsendatavaid kodanikkude põhiõigusi (nagu Saksa phs. § 48.), siis ei või ka Phs. alusel otsustada, kas kaitseseisukorra mõistet tuleb võtta ühtlaselt või võib ka paralleelseid kaitseseisukordi olla, mille järele need õiguste kitsendused võiksid olla laiemad või kitsamad. Vaade, et kaitseseisukord peab alati olema ühes ja samas ulatuses, ei leia toetust Phs. § 26.

Phs. § 26. näeb küll ette erilist kaitseseisukorda normivat seadust (seni ilmutamata), kuid siinkohal tuleb kohe konstateerida, et ülaltähendatud kitsastes piirides loob Phs. kahtlemata juba maksvat õigust, s. o. õiguselauseid, mida tuleb ja võib kohaldada (mitte nagu Phs. § 73., mis ainult teatud korralduste maksmapanekut ette näeb, sellega maksvat õigust ei loo). Selle tagajärjel on Eestis seni kaitseseisukord maksnud, ja kohati maksnud vahetpidamatult. Et administratsioon aga Phs. lakooniliste määruste piirides ei võinud luua ühtlast praktikat, on praktika käsitelnud põhiseadusliku kaitseseisukorra suhtes veneaegseid norme erakorralisest seisukorrast. Normide eneste kohta on puhtteoreetilised vaidlused aset leidnud eesti õigusteadlaste seas. Nii on E. Maddison reas kirjutistes seisukohale asunud, et vene ajast on pärit ainult sõjaseisukord (Üld. kub. sead. § 23. lisa)

⁴ On mõnikord avaldatud arvamust (E. Maddison, prof. Czekey j. t.), nagu oleks meil kv. juht vabariigi valitsus ise. Tegelikult seda ei ole, (Ligemalt „Sõdur“ Nr. 12/13 — 1929. a. „Vägede juhataja“, III osa).

ja tunnistab maksvusetuks veneaegseid n. n. kõvendatud ja erakordset valvekorda (VSK XIV köide — Heak. ja julgeol. sead.), sest kui ajutine seadus (õigemini ministrite komitee otsus 14. VIII 1881. a.), olid need valvekorrad kolmeks aastaks kuulutatud ja hiljem iga aasta pikendatud. E. Maddisoni seisukoha vastu on Riigikohus otsuses 1926. a. Nr. 32 leidnud, et Eestis on maksvad kõik kolm veneaegset kaitse-seisukorra seadust, kuid vabariigi valitsus olevat pannud maksma nimelt sõjaseisukorra.

Kogu see vaidlus on rohkem teoreetilist laadi, sest E. Maddisoni seisukoha vastu võiks öelda, et Phs. §§ 26. ja 60. p. 5. korras võib valitsus ühes Riigikoguga maksma panna ja pikendada ka veneaegseid määrusi 1881. a. Muudetud neid vormiliselt ju ei ole, neil ei ole ainult materiaalsel jõudu, alates 4. septembrist 1917. a. Pealegi on nemad 1916. a. VSK-sse kodifitseeritud. Meil on seni maksnud nimelt sõjaseisukord, vastavalt Üld. kub. sead. § 23. lisale, nagu seda ka Riigikohtu otsus teeb kindlaks. Omalt poolt leian aga, et 1881. a. määruste käsitlemise puhul võiks puht-protsessuaalsetel motiividel õige ootamatud tagajärjed olla eesti kohtute sõltumatuse tõttu. Kaitse-seisukorda on meil peamiselt käsitletud alusena teatud kohtuasjade sõjakohtule üleandmiseks. Kõvendatud ja erakorralise valve puhul võiks administratsioon küll kasutada laiendatud volitusi, kohtuasju aga sõjakohtule ei võiks üle anda. Seda sellepärast, et need asjad maksva protsessi korras igal juhul eeltoimingu staadiumis on kodanlike kohtute käes ja Kr. Kp. S. § 226. põhjal võib kodanlike isikuid sõjakohtu alla anda ainult sõjaseisukorra puhul. Igasuguste 1881. a. keisri poolt kinnitatud ministrite komitee otsuste, olgugi pikendamine vab. val. ja Riigikogu poolt, võib kergesti Riigikohtu otsust põhjustada, mis Kr. Kp. S. § 226. mõtet piiravalt seletab. Kr. Kp. S. § 226. kohaldamine ka kõvendatud ja erakorralise valve puhul on meie oludes vaevalt mõeldav, arvesse võttes Phs. § 68. Kõvendatud või erakorralise valve kuulutamise praktilised tagajärjed oleksid õige pisikesed⁵.

⁵ 1881. a. määrus eriliste valvekordade kohta polnud tegelikult uus seadus, vaid esineb niikuinii maksvate normide kodifikatsioonina, nii et määruse ajutine iseloom ise on küsitav (vt. Gessen, Iskljutšitelnoe položenie, lk. 160 j. j.).

III. Kaitseseisukorra iseloom Riigikogule esitatud eelnõu järele⁶.

Kaitseseisukorra maksvuse aeg. Phs. § 60. p. 5 järele on kaitseseisukorra kuulutajaks vab. valitsus. Kuid mis tagajärjed on Riigikogu kinnitusel? Kas hakkab kaitseseisukord maksma ainult Rgk. kinnitusel, või vähemalt Riigikogule kinnitamiseks esitamisega? Kas kaitseseisukorra Rgk. poolt mittekindistamine kaotab valitsuse poolt kuulutatud kaitseseisukorra, või peab valitsus seda eriootsusega kaotama? Phs. järgi võib minu arvates kõiki neid küsimusi otsustada soovi järele. Kuid asja iseloom ise nõuab, et kaitseseisukorra võiks valitsus kuulutada Riigikogu otsusest sõltumata (näit. Riigikogu on laiali). Praktika ongi seni lugenud kaitseseisukorra maksimahakkamist valitsuse otsuse kuulutamisest peale, mis osalt leiab toetust ka Phs. § 60. p. 5. sõnastuses. Kuna Riigikogu pole seni kinnitamata jätnud valitsuse esitisi kaitseseisukorra asjus, siis sel alal ei ole praktikat. Otstarbekohasuse seisukohast peaks aga ka Riigikogult kaitseseisukorra mittekindistamise puhul selle kaotamine sündima mitte Rgk. otsuse momendist, vaid vabariigi valitsuse erikorralduse momendist. On ju Rgk. otsuse ajal vastaval maa-alal mitmesugused valitsuseorganid astunud tegevusse, on kodanikkude õigusi kitsendanud, varandusi arestinud, on tekkinud harilikul ajal olematud alluvusvahekorrad (näit. kohalikkude diviiside ülemate suhtes). Riigikogu, tagasi lükates vab. valitsuse esitist, võib vaevalt ühtlasi korraldusi teha *restitutio in integrum* teostamiseks, ja tagajärjeks oleksid iga-sugused segadused. Sellepärast oleks loomulik, et vabariigi valitsus peale Rgk. eitavat otsust otsekohe kaitseseisukorra ära muudab ja ühtlasi teeb kõik vajalikud korraldused vahepeal tarvitusele võetud abinõude muutmiseks. (Rgk. üldkomisjon on eelnõu selles mõttes täiendanud.)

Riigikohus on otsusega 1926. a. Nr. 32 tähelepanu pööranud, et seni meil ei olnud kaitseseisukorra tähtaeg määratud. See viga parandati hiljem. Ühtlasi paistab aga

⁶ Vab. valitsuse ettepanek Riigikogule 30. XI 1928. a. — Kaitseseisukorra seaduse eelnõu — on ümber töötatud Rgk. üldkomisjonis (ettepanek 8. III. 1929. a.).

silma, et Phs. § 26. l. 2. ei nõuagi kalendriaega, vaid ainult tähtaega, s. o. kaitseseisukorra lõppu võib siduda mõne teise juhuga, mis kindlasti tekib, kuid mille aeg pole teada. Näit. sõja puhul⁷ kuulutatud kaitseseisukorda võib vaevalt siduda kalendripäevaga, küll aga näit. rahulepingu ratifitseerimisega (eelnõu § 4.).

Kodanikkude põhiõiguste kitsendamine. Kaitseseisukord lubab Phs. järele kodanikkude põhiõigusi kitsendada. Põhiõiguste kitsendamine pole ligemalt määratud. Selle lause mõte tuleb ellu viia eriseaduses. Senimaksva seaduse järgi oli see põhiõiguste kitsendamine teostatud administratsioonile (kindralkuberner, eelnõu järgi sisekaitseülem ja sõja ajal ülemjuhataja) säärase õiguste andmisega kodanikkude eneseavalduste keelamiseks või juhtimiseks, et põhiõigused tegelikult kitsendatuks osutusid. Eelnõu on sama süsteemi aluseks võtnud. Seal on ette nähtud (§ 8. p. p. 8-14) õigus ära keelata koosolekuid (Phs. § 18. l. 1), seada eeltsensuuri ja trükitooteid konfiskeerida (Phs. § 13.), isikutele keelata teatud kohtades viibimist (Phs. § 17.), sulgeda õppeasutisi (Phs. § 12.), sulgeda ettevõtteid (Phs. § 19.), sekvestreerida ja arestida varandust (Phs. § 24.), kontrollida kirjavahetust (Phs. § 14.). Ülemjuhatajal on veel mõnesugused õigused, mis sõltuvad sõjategevusest (rekvisitsioonid, kaitsevägele tarvisminevate materjalide väljaveo ärakeelamine jne.).

Peale selle on ette nähtud kodanikkude esialgne kinnipidamine kuni kahe nädalani (Phs. § 8.) ja igal ajal läbiotsimiste toimetamine (Phs. § 10.). See õigus on antud (eeln. § 14.) otseselt politseivõimudele. Mingit politseivõimu üleminekut kaitseväge võimude kätte (nagu Prantsuse seaduse järele) ei ole, vaid sõja ajal on ette nähtud ainult paralleelne kaitseväge teadete punktide tegevus.

Prantsuse praktika on eriti ilmasõja ajal näidanud, et praeguse aja oludes kaitseväge poolt politseifunktsioonide ülevõtmine, mis seal oli seotud osalise politsei tegevusetuks muutmisega, sääraseid sekeldusi tekitas, et valitsus oli sunnitud 1. sept. 1915. a. politseile normaalfunktsioonid tagasi

⁷ Prantsuse état de siège peab kuulutatama kindla maa-ala ja kindla aja peale. Seadusega 5. augustist 1914. a. otsustas Prantsuse parlament piiramisseisukorra välja kuulutada sõja kestuseks, ühtlasi jättes presidendile õiguse teda kaotada ja oma otsusega jälle maksta panna.

andma, jättes kaitseväge võimudele erakorraliste abinõude käsitlemise. Hiljem 1917. a. jaotati vabariik eritsoonidesse.⁸

Toodud loendis ei ole näha rea põhiseaduslike õiguste kitsendusi (Phs. §§ 6, 7, 9, 11, 15, 16, 18 lõige 2 ja 3, 20—23 ja 25). Eelnõus on nemad nähtavasti välja jäetud praktilistel motiividel, sest osa neist õigustest (Phs. § 6, 16, 20—23 ja 25) on sellised, et nende kitsendamine vaevalt võib kuidagi kaasa aidata riigikorra ja julgeoleku kaitseks: Phs. § 7. käib ise sõja aja kohta, Phs. § 9. muutmine oleks õigusriigi põhimõtete eitamine (karistatav ainult seaduses ette nähtud süütegu), Phs. § 11. (usuvabadus) kitsendamine võiks vajalikuks muutuda ainult erijuhul, sõja ajal (Vabadussõja ajal pitseeriti mõni usulahu kirik kinni, sest usulahu liikmed avatlesid sõdureid püssi mitte kätte võtma). Samuti on Phs. § 18. 1. 2. ja 3. (ühingud ja streigivabadus) juba rahuaja suhtes normitud teatud juhtudel kitsendavalt. Eelnõu § 17. annab ülemjuhatajale õiguse teha ka seaduses loendamata jäetud erikorraldusi, sellega kitsendada tarbe korral ka usuühingute kui ka muude ühingute tegevust ning streike ära keelata. Oleks parem, kui need õigused eelnõus *expressis verbis* ära määrataks.

Ülemjuhatajal (sisekaitseülemal) on eelnõu järgi õigus sundmäärusi anda riikliku korra ja ühiskondliku julgeoleku kaitseks, karistusi ette näha ja ka määrata ning väiksemaid süüteoasju administratiivkorras otsustamisele pöörata. Mis piiris need sundmäärused võivad liikuda, seda eelnõu ei ütle, sest § 8. p. 1. antud loend esineb ainult näitena. Paistab aga silma, et siin on mõeldud määrused nii *praeter legem* kui ka *contra legem* ja enesestmõistetavalt ka *intra legem*. Piiriks on siin ühelt poolt Põhiseadus ja teiselt poolt peab sundmäärus olema sihitud nimelt riikliku korra ja ühiskondliku julgeoleku kaitseks. Sellega ei võiks ülemjuhataja näiteks normida sundmäärusega mõne põhiseadusliku asutise tegevust, samuti aga ka mitte panna maksma õppeasutiste programme.

Eriti (eeln. § 9.) on korraldatud nii valitud kui ka nimetatud riigi- ja omavalitsuseteenijate ametist tagandamine. Nii sõja- kui ka sõjaseisukorra-aegne praktika on

⁸ Renouvin, Les formes du gouvernement de guerre, lk. 31—32.

näidanud, et meie oludes, kus Valitsuse võim on igasuguste teenijate määramise suhtes äärmiselt piiratud, just riigikorra ja ühiskondliku julgeoleku kaitseks on vaja teha mõnikord järske muudatusi bürokraatliku aparadi koosseisus. Kaitseisukorra puhul oleks aga vastava võimu tegevus täiesti halvatud, kui tema oma kavade teostamiseks ja ka heatahtlikult suhtuva ametkonna saavutamiseks peaks ootama Riigikohtu otsuseid. Ka ei ole kohus üldse asutis, mis suudab lahendada rahuldavalt neid puht-administratiivseid küsimusi. Kohus peab ju otsustama ainult seaduse põhjal, mitte seaduse piirides otstarbekohasuse seisukohast, nagu seda teeb administraator.

Erakorralised kohtud. Phs. § 74. näeb ette erakorralisi kohtuid ja Phs. § 26. p. 2. ja § 8. lõige 3. järgneb, et säärase erakorralise kohtu alla võib anda isikuid, kes selle alla harilikult ei kuulu. Meie praktikas esinevad erakorraliste kohtutena õieti ainult sõjaväljakohtud (samuti sõjalaevakohtud ja kohtud sõjategevuse piirkonnas). Muud sõjakohtud ei ole erakorralised, vaid korralised erikohtud, mis teotsevad Phs. §§ 68—73 ja § 79. põhimõtetel erikorras, vastavalt kaitseväge tarvetele. Kuid samad sõjakohtud, ja nimelt sõjaringkonna kohtud, võivad esineda erakorraliste kohtutena, kui neil tuleb arutada S. Kp. S. IV jaotuse korras kaitseisukorra põhjal neile üle antud süttegu.

Erakorraliste kohtute seadmine on igal pool riikides kaitseisukorra eriline tunnus. Põhimõtteks on kiirendatud summaarne protsess ja kohtu koosseis, mis efektiivse karistuse kindlustab. Kuid üksikasjus lähevad korraldused eririikides väga lahku. Prantsuse põhimõtted on ka siin eriti radikaalsed. Seal võib kaitsevägevõim üldse kõik asjad sõjakohtule üle anda ja pealegi karistamiseks nimelt kaitseväge seaduste järele. Kohtu koosseisus ei ole ühtegi juristi ja isegi kaitsevägeelased määratakse liikmeteks igasugustes auastmetes (kindralist allohvitserini), mis Prantsuse kaitseväes maksvate auastmete vahelkordade tõttu (iga kõrgemas auastmes tegelikult ka ülem) kõrvaldab kollegiaalse asjaarutamise. Ilmasõja ajal tõi see kord aga tagajärgi, mis kindral Gallieni't (sõjaminister) juba 1915. a. sundis ringkirjaga kohalikkudele kindralitele käskima mitte asjata kodanikkude kohtute alluvust kitsendada ja sõjakohtute jurisdiktsiooni eraisikute asjus

piirata aladega, mis sõjakohtutele kohased⁹. 1916. a. piirati sõjakohtute kompetents seadusega.

Meil maksev kord on seletatav ajalooliselt. Venemaal maksid kolm erilist kaitseseisukorda, kus sõjakohtu alla andmise kord ning asjaarutamisel käsitlemisele tulevad protsessuaal- ja materiaalnormid erinesid¹⁰.

Sõjaseisukorra ajal oli ette nähtud rida süütegusid (§ 17.), mis igal juhul allusid sõjakohtule ja sõjaaegsele karistusele. Peale selle (§ 19. p. 5, 6) võis kindralkuberner nõuda prokuratuurist läbivaatamiseks eeluurimise ja juurdluse akte igasuguste süütegude kohta ja anda asi sõjakohtu alla. Sõjakohus pidi neid asju arutama sõjaaja seaduste järele ja eriliselt (§ 20.) loendatud juhtudel surmanuhtluse määrama ka asjus, kus S. N. S.-s sellist karistust ei olnud ette nähtud (relvastatud vastuhakkamine ja kallaletungimine ametisikuile). Kindralkuberner võis ka teatud liigi kuritegude kohta alluvuskorra muuta, neid igal juhul sõjakohtule alluvaks tehes (§ 19. p. 7).

Kõvendatud valvekorra puhul võis kindralkuberner sõjakohtule üle anda avalikurahuja korra kaitses üksikuid asju arutamiseks sõjaaja seaduste järele. Kõvendatud valvekorra puhul ei olnud asju, mis igal juhul sõjakohtule oleksid allunud. Erakorralise valve puhul maksid sõjakohtu alla andmise suhtes samad reeglid.

Sõjakohtu praktika leidis esialgu, et sõjakohtule üleandmise puhul materiaalseid sõjaväe seadusi tuleb käsitleda ainult sõjaseisukorra ajal igal juhul sõjakohtule alluvate asjade suhtes. Muis asjus aga piirdus kiirendatud protsessuaalkorraga, välja arvatud relvastatud vastuhakkamine jne., mis eriti loendatud, kus ka karistus S. N. S. põhjal määrati. 1887. a. otsusega Nr. 117 (Tšõgirinski j. t. asjus) aga seletas Peasõjakohus, et lause „arutama sõjaaja seaduste järele“ sisaldab juba nõuet ka materiaalnorme kohaldada. See seletus oli põhjapanev hilisemale praktikale. Kuid varsti leidis sõjakohtu praktika, et kui kindralkuberner asju võib üle anda sõjakohtule mitte ainult arutamiseks sõjaaegse kohtupidamise korra järele, vaid ka materiaalse normi kohalda-

⁹ Renouvin, op. cit., lk. 36.

¹⁰ Gessen, op. cit., lk. 255—264. Kusmin-Karavajev, Vojenno-ugolovnoje pravo, tom I, lk. 225—234.

miseks, s. o. kui karistus peab S. N. S. järele määratama, siis võib kindralkuberner sõjakohtu alla anda ainult sääraseid asju, kus ka see materiaalnorm on kohaldatav, ja nimelt, kus süütegu ise on toime pandud kaitseseisukorra ajal. Peasõjakohus seletas 1913. a. (Tšadžemovi asjas), et isegi sõjaseisukorra asendamisel kõvendatud valvekorruga süütegusid, mis toime pandud sõjaseisukorra ajal, ei või enam üle anda sõjakohtule kõvendatud valvekorraks, vaid nad alluvad üldkohtule, — Viimane seletus on küll kogu asja absurdsuseni viinud, sest asi allus ju sõjakohtule nii selle kui ka teise valvekorraks ajal.

Administratiivpraktika leidis pääsutee n. n. reeglites „maaaladest, kus erakorraline seisukord ei ole kuulutatud“. Neil maa-aladel, mille erakordsus nähtavasti just selles seisiski, et neil erakorralist seisukorda ei olnud, oli ette nähtud eriline komplitseeritud kord üksikute asjade sõjakohtu alla andmiseks ja erijuhtudel (vastuhakkamine jne.) oli isegi S. N. S. kohaldatav. Lõppeks allus iga asi sõjakohtule, kui administratiivvõim seda soovis ja igasugused alluvusküsimused muutusid rohkem vastavate tegelaste juriidilise leidlikkuse prooviks, millel polnud mingit tähtsust tegelikus elus (s. o. resultaadi mõttes).

Neil vahedel ei võinudki suurt tähtsust olla riigis, kus Senati 1909. a. selétuse järele sõjaseisukorra ajal kindralkuberner, kes varustatud ülemjuhataja õigustega, võib ka korraldust teha ilma kohtuta maha lasta. See juht oli 1906. a. Poolas, kus kindralkub. Skalon 17 isikut (16 Varssavis ja 1 Ljublinis) käskis maha lasta ja sellekohase kaebuse peale andis selétuse, et tema asja sääraselt korraldanud, sest et temal küllaldasid andmeid ei olnud neid kohtu alla anda, kuid oli veendunud nende süüs¹¹.

Eestis on maksev nimelt sõjaseisukord. Sõjakohtu praktika aga on loomulikult toiminud arvestades olevate Senati ja Peasõjakohtu selétusi. Sellest ka tekkis vaade, et igas asjas, mis sõjakohtule üle antud, tuleb kohaldada S. N. S., mitte piirdudes S. Kp. S.-ga. Ja ümberpöörduvalt sõjakohtule mittealluvaks tunnistada kohtuasju, kui süütegu on toime pandud, olgu $\frac{1}{2}$ tundi, enne sõjaseisukorra kuulutamist.

¹¹ Ostrovsky, Die Kriegsgerichtbarkeit über Zivilpersonen auf Grund der Ausnahmegesetze in Russland. Breslau 1912. Schletter, lk. 34.

Täendusrikkad reeglid maa-alade kohta, kus mingit valvekorda ei ole kuulutatud, loeti täie õigusega vastuoluliseks Eesti Põhiseadusega.

Kuid riigi poliitiline juhatas tegi sellest oma järelduse. Arvestades vabariigi ajaloolist noorust ja rahva seas elementide olemasolu, kes E. vabariigi tekkimist algusest peale pidasid ebasoovitavaks, ning ka võimalust, et ametliku politseiaparaadi kui ka juhuslikult poliitilist juhatust moodustavate isikute vilumatuse tõttu võivad tekkida ootamata mässud (mis ka 1. XII 24. a. aset leidis), on vabariigi valitsus kaitseseisukorra paiguti vahetpidamatult alal hoidnud. Mässu puhul langeksid ju sõjakohtu alla ainult need, kes süüteo toime panid juba peale kaitseseisukorra kuulutamist. Mässu korraldajad ise aga alluksid üldkohtule.

Kaitseseisukorra kestuse järeldus on, et rahvas temaga harjub kui hariliku nähtusega ja nõuab kaitseseisukorra ajal demokraatlikkude põhimõtete täies ulatuses teostamist, millele ka ametlik aparaat tuleb vastu. Loomulikum oleks kaitseseisukorda kasutada ainult tõsise tarbe puhul, kuid sel puhul ka täies ulatuses ja pärast korra jaluleseadmist kaitseseisukord ära muuta¹².

Vab. valitsuse poolt Riigikogule esitatud siseministerriumi eelnõu polnud seda elulist tarvet küllalt arvestanud, kuid Rgk. üldkomisjon on kaitseseisukorra seaduse eelnõu vastavalt parandanud ja § 8. p. 6. on ette nähtud, et ülemjuhataja (sisekaitseülem) võib üle anda sõjakohtule üksikuid süüteoasju arutamiseks sõja ajal maksva korra järele, kui süütegu on toime pandud mitte üle kahe päeva enne kaitseseisukorra kuulutamise päeva. § 8. p. 7. järele võib üle anda sõjakohtule arutamiseks ning süüdlaste karistamiseks sõjaväe seaduste järgi süüteoasju, mis kaitseseisukorra ajal teostatud.

Sellega oleks arvestatud reeglit, et seadusel ei ole tagasiulatuvat jõudu, mille tõttu materiaalnormid kohaldatakse ainult süütegude kohta, mis peale nende maksmahakkamist on toime pandud, ja protsessuaalnormid, kui asjakäigu kohta käivad, tulevad käsitlemisele kõigi asjade kohta, mis on toimetuses, ja nimelt sellest ajast peale, kus uus protsessuaalkord on maksuma hakanud, sõltumata ajast, mil aset leidsid

¹² Olen seda ka varem toonitanud (Päevaleht Nr. 298, 1928).

protsessiobjektina esinevad materiaalsed faktid. Et Rgk. komisjon seda iseenesest loomulikku reegeldust piiras faktidega, mis aset leidsid kaks päeva tagasi, tuleb küll võtta kui meeoleolu otsust, olgugi et tema otstarbekuse juures eriti ei tule kahelda.

Eelnõu § 6. on ette nähtud ka rida süütegusid, mis kaitseisukorra ajal igal juhul alluvad sõjakohtule ja sõjaaegsele karistusele. § 6. tuleb kohaldamisele ainult süütegude kohta, mis toime pandud peale kaitseisukorra kuulutamist. On säärane süütegu aga enne toime pandud, võib sõjakohus asjale käigu anda ainult siis, kui on olemas erikorraldus § 8. p. 7. põhjal.

Kogu eelnõu suhtes peab silmas pidama tema sihti, kindlustada nimelt riigi sisemist korda ja julgeolekut. Eelnõus paiguti leiduvad paragrahvid rekvisitsioonide, sekvestri, sõjategevuse läbi tekkinud kahjude tasumise jne. kohta kuulaksid enamini „Kaitseväge juhtimise seadusse sõja ajal“. Kuid nii kaua kui viimast ei ole, on maksvas seaduses tähendatud reeglid Üld. kub. sead. § 23. lisas ja viimase muutmiseiga tekiks seaduseandluses tühik, mida ei asenda ka Sõjaseadluste kogu IV raamat (Položenie o polevom upravlenii voisk v voennoje vremja).

Kas kohtule sundtäite palve esitamine katkestab vekslite järele hagi¹ esitamise tähtaegu?

Igor Tjutrumov.

Küsimus vekslite järele hagi esitamise tähtaegade katkemisest kohtule sundtäite palve esitamise teel omab väga suurt praktilist tähendust, sest ta lahendamisel tekib praktikas tunduvald kõikumisi. Kohalikud kohtud kalduvad teda lahendada jaatavas mõttes, tugeses peamiselt Ts. Kp. S. § 1807⁵ peale, mis räägib sellest, et palve esitamine vastavale kohtuasutisele sundtäite korras katkestab aegumuse. Selle arvamusega aga vaevalt saab nõus olla. Sellest rääkimata, et aegumuse reeglid ja tema katkemise kord on materiaalslikud mõisted ja väljenduvad materiaalseis tsiviil-

¹ Hagi — vene k. „isk“, ladina „actio“. Toim.

seadustes ja seepärast ei või neid protsessinormidega muuta, kuid käesoleval juhul ka viimased, mis põhinevad 15. juuli 1912. aasta kohaliku kohtu ümberkorraldamise seaduse teostamise seadusel, rääkides aegumuse katkemisest vastavale kohtule sundtäite palve esitamise teel (Ts. Kp. S. § 1807^b), peavad silmas ainult tsiviil-aegumust, mis, peale sõna „aegumus“ meeldetuletuse, nähtub ka nimetatud artiklis tehtud viitest Ts. sead. kogu III j. art. 3629 ja järgm. peale. See leiab enesele seletuse selles, et erine-des väljamaa veksliseadustikkudest, mis sisaldavad reegleid n. n. „veksli aegumise“ kohta ja lubavad nõndaviisi aegumuse ja vekslile järelle hagi esitamise seadusliku tähtaja mõistete segamist, meil maksev 27. mai 1902. a. veksliseadustik ei kõnele mitte vekslile aegumisest, vaid vekslile järelle hagi esitamise tähtaegadest. Ehk küll õigus-teaduslik kirjandus vekslioiguses asub eriseisukohtadel selles küsimuses, nii prof. Šeršenevitš loeb vekslile aegumist üldise hagi aegumuse liigiks, arvates, et normide kohaldamine on tingitud mitte nimetusest, vaid nende sisust (Kaubandus-õiguse kursus, III anne, lk. 171), kuid Bugajevski pooldab teissugust vaadet („Pravo“ 1913. a. Nr. 4); samuti ka prof. Kaminika arvamise järelle (veksliseadustik kommentaariga, lk. 173) vekslile järelle hagi esitamise tähtajad ei mahu mitte aegumise mõiste alla, ega tohi alluda aegumise reeglitele; vastuoksa Veksliseadustiku vastavate artiklite (§§ 73—77) mõtte ja ka Veksliseadustiku motiivide põhjal peab tulema säärasele järeldusele, et seadustiku redaktorid pidasid silmas läbi viia mõtet vekslile järelle hagi esitamise tähtaja mõistet teravalt eraldada hagi aegumise mõis- test, ja see on nimelt seletatav sooviga kõrvaldada aegumise üldiste reeglite kohaldamist vekslile. Sellega ka seletatakse, et Veksliseadustiku reeglites, erinedes tsiviilseadustest, on näidatud juhud, mil vekslile järelle hagi esitamise tähtaegade arvamine katkeb (art. 76), ja nimelt: vekslile järelle hagi esita- mine või selle järelle nõudmise esitamine konkursi korras või asja kaasamine kolmanda isikuna; selle juures on artiklis tarvitatud sõna „ainult“, see on, nende täht- aegade arvamise katkemise juhtude loend art. 76. tuleb lugeda purgivaks² ja sellepärast tsiviil-üldaegumise kõik

² purgima — erschöpfen, istšerpovatj.

ülejäanud juhud, mis ette nähtud tsiviilseadustes — nagu: meeldetuletamine kohtu läbi või väljaspool kohut (III j. art. 3633), kreditori õiguste tunnustamine võlgniku poolt, näiteks võlgniku poolt kreditorilt pikenduse palumine, uue võladokumendi väljaandmine, osaline võla tasumine, käemeeste või pandi andmine j. t. (art. 3634 III j.), ja samuti ka sundtäite palve (Ts. Kp. S. § 1807⁵) ei saa vekslite järele hagi esitamise tähtaegade arvamise katkemise aluseks olla.

Järelikult, reegel, mis Veksliseadustiku art. 76 määratud, kõrvaldab hagi aegumise üldiste reeglite tarvitamist, see on, seaduse tõlgendamise üldiste reeglite järele, ta ei luba laiendavat tõlgendamist. Seejuures peab silmas pidama, et seadus sundtäite korda käsitlevas peatükis (Ts. Kp. S. §§ 161¹—161²⁴) räägib igal pool sundtäite „palvest“, ja ainult kostja suhtes, kes sissenõudja nõudmisi ebaõigeteks tunnistab, seadus räägib tema poolt nõudja vastu hagi esitamisest (Ts. Kp. S. § 161¹¹); s. t., et seadus piirab täpsalt „sundtäite palve“ ja „hagi esitamise“ mõisteid. Säärastel tingimustel sundtäite palve andmine vastavale kohtuasutisele katkestaks ainult siis Veksliseadustiku art. 73—75 loendatud tähtaegade arvamist, kui sellest oleks, art. 76 täienduseks või muutmiseks, Veksliseadustikus juttu.

Kõigil eespool esitatud kaalutlustel peaks vaadeldav küsimus lahendatama ses mõttes, et kohtule sundtäite palve esitamine ei või katkestada vekslite järele hagi esitamise tähtaegade arvamist, ükskõik, nagu näiteks, need tähtajad, erinedes üldistest tsiviilseadustest, nagu see täpsalt määratud Veksliseadustiku art. 76., mitte mingil juhul ei katke. Aga see kõik muidugi ei tähenda, et mõnda aegumisreeglit ei saaks vekslite puhul tarvitada, näiteks neid, mille kohaldamine pole välja suletud Veksliseadustiku tähtaegade omapäraste määrustega. See järeldus, mis tuleneb Veksliseadustiku mitmesuguste projektide motiivide kõrvaltamisest ja tema lõplikust redaktsioonist, leiab kaitset Dernburg'i poolt kui ainuke õige Saksa veksliseadustiku suhtes (Die Schuldverhältnisse nach dem Rechte des Deutschen Reiches, II, § 277). Säärases seisukorras, näiteks, seisab küsimus Veksliseadustikus mainitud vekslite järele hagide esitamise tähtaegade reeglite (art. 73.—76.) kohtu poolt kohaldamise kohta ja kuigi art. 77. on väljendatud see reegel, et „veksli järele vastuta-

vate isikute vastu hagi esitamise tähtaja möödalaskmine iseenesest vabastab vekslit järele igasugusest vastutusest need isikud, kelle suhtes tähtaeg möödus“ (Senati seletus 1911. a. Nr. 101); kuid see, — isegi ühenduses 1884. a. seletuskirja motiivide meeldetuletamisega vekslit hagide tähtaegade arvamise isesuguse iseloomu kohta, mis erineb aegumise iseloomust, — ei tohi tekitada oletust, et vastupidiselt Ts. Kp. S. art. 706-le, kohus ka ilma poolte sellekohase viiteta oleks kohustatud rahuldamisest keelduma aegumise tähtaja möödalaskmise pärast. Et see küsimus kutsub juriidilises literatuuris välja lahkkelisid (Wächter — Wechselr., 454; Dernburg — Deutsches Bürgerl. Recht, II, 326), seepärast oli 1884. a. projektisse sisse võetud art. 130 selle kohta, et selle tähtaja möödalaskmise küsimust ei tohi kohus ise üles tõsta. Aga hiljem jäeti art. 130 projektist välja ja 1899. a. seletuskirjas oli see väljajätmine motiveeritud sellega, et nimetatud reegel, kui kohtu menetlusse puutuv, on liigne; nii siis peab see küsimus lahendatama Ts. Kp. S. art. 132 ja 706 järele ses mõttes, et küsimust vekslit hagi esitamiseks aegumise tähtaja möödalaskmise kohta ei või kohus enese poolt üles tõsta.

Rahvaesinduse seisukoht vandekohtu suhtes Põhiseaduse koostamisel Asutavas Kogus.

K. Grau.

„Õigus“ Nr. 6 1929. a. väidab R. Rāgo, et vandekohus meie 15. juuni 1920. a. Põhiseaduses olla ette nähtud mitte käskiva, vaid deklaratiivse — võimaldava — normina. Seda seisukohta ei saa kuidagi pooldada. Põhiseaduse § 73. on sama käskiva iseloomuga, kui § 68. ja teised paragrahvid, mis käsitlevad kohtumõistmist Eesti demokraatlikus vabariigis. Ei ole võimalik Põhiseaduses vandekohtu suhtes käivat artiklit tema asendi ja väljendusviisi poolest eraldada teistest Põhiseaduses üles seatud käskivatest nõuetest, mis peavad olema alusmüüriks meie riigihoone ülesehitamisel ja üksikute instituutide loomisel. Kui meie Põhiseaduse norme ei ole vana rooma juristidele omase täpsusega koostada ja väljendada suudetud, siis peame siin seda arvestama, et meie Põhiseaduse loomisel teotsesid seaduseandluses veel

vilumata õigusteadlased, kel puudus minevik ja tarvilised kogemused seaduste väljatöötamisel. Kuid rahvaesindajad Asutavas Kogus ei võinud vist kunagi seda aimata, et nende poolt Põhiseaduses väljendatud printsüübid ja alusnõuded võiksid põhimõttelisi vastuvaidlusi ja koguni eitamist esile kutsuda oma väljendusviisi ja asendi poolest. Ei ole veel meie Põhiseaduse sünnipäevast kümnet aastat möödas, sest 15. juunil 1920. a. võeti see Asutava Kogu poolt vastu ja kuulutati 9. aug. samal aastal „Riigi Teatajas“ välja. Meie vanemad poliitilise elu tegelased ja juhid, kes oma suuremas enamuses Asutava Kogu tööst osa võtsid, on veel enamasti kõik elavate kirjas. Ei või arvata, et oleks ununenud nende meelest põhimõtted, mille järele nad meie poliitilise elu juhtimisel teotsesid, oma nõudeid kohtumõistmise suhtes üles seadsid ning põhjendasid ja Asutavas Kogus vandekohtu tarviduse poolt hääletasid. Need poliitilised paleused või printsüübid, mis seaduseandjaid tiivustasid Põhiseaduse valmistamisel, leiavad dokumentaalset kinnitust kõigis neis Eesti poliitiliste parteide programmide põhinõuetes, kes Asutavas Kogus esinesid oma asemikkude kaudu. See pärast on just otstarbekas meie riiklik-poliitilise elu ja seaduseandluse arengu käiku vaadelda, et saada õiget vastust küsimusele: mis mõttes on Põhiseaduse § 73. ette nähtud vandekohtu instituut mõeldud, kas võimaldavana või käskevana ning missugusel kujul soovisid meie Põhiseaduse loojad vandekohtu Eestis näha?

Nii pea kui vabamad tuuled idast puhuma hakkasid ja Eesti seltskonnategelased võisid pörandalt välja tulla, avalikult poliitilisest elust osa võtta ja oma poliitilisi ideaale, mille järele tööle hakata, üles seada, siis püstitati ka esimeses järjekorras õigusemõistmise suhtes kindlad nõuded. Peale ametkohtu peeti tarviliseks ka vandekohtu teatavat liiki kriminaal-asjade otsustamiseks. Vandekohtu instituut kuulus nende õnneliste poliitiliste nõuete liiki, mille kohta kõik poliitilised parteid, pahempoolsetest, sotsiaaldemokraatidest, parempoolseteni — Eesti Maarahva Liiduni, ühel nõul olid. See küsimus oli kõigile niisamuti arusaadav ja enesestmõistetav, nagu üldine, ühetaoline, otsene, salajane ja proportsionaalne valimisviis. Tunnistati vajalikuks rahva kaastegevus, osavõtt õigusemõistmises samuti, kui teistes tähtsamates riiklikkudes funktsioonides. Seda põhjendati sellega, et kui sea-

duste väljaandmine on rahva kätte usaldatud temas peituva õigusemõiste järele, siis nõuab ka järjekindlus, et samade seaduste teostamine rahva kaastegevusel korda saadetak. Leiti, et rahvaesinduse läbi kohtus kriminaalkohtu ülesanne lahendub täielikumalt, et selle küsimus sisuliselt õiglasemalt otsustatakse ning õigusemõiste kantakse rahvahulkade sekka laiali kohtumõistmisest osavõtmise läbi, et ikka rohkem maad võtaks arusaamine, et õigus on objektiivne kord, mis tegelikus elus peab realiseeritama ning et kindel õiguslik kord on ülitähtis ühiskonna elu tingimus jne. Eriti nähti aga vandekohtus kindlat isikukaitset valitsuse vägivalla ja omavoli vastu, sest selle väärnähtuse all olid meie vanemad poliitilised tegelased kannatanud.

Eesti Maarahva Liidu poliitilise kava alusjoontes 1917. a. IV peatüki § 18.-s nõutakse: „Kohtupidamine olgu avalik, kohus täiesti iseseisev, kohtunikud valitakse, neid ei saa enne tähtaega ilma kohtu otsuseta lahti lasta. Vannutatud meeste kohus.“ Sama nõuet korratakse Eesti Maarahva Liidu teejuhis peatükk IV, § 20., välja antud Tartus samal aastal, ja Eesti Maarahva Liidu eeskava peajoontes, mis keskkomitee poolt märtsis 1919. a. välja antud, kus kohtu kohta käivas III peatüki § 16. kinnitatakse ülaltähendatud nõudeid kohtu iseseisvuse ja avalikkuse suhtes, kuna vannutatud meeste kohus eriti 17. paragrahvis ette on nähtud. Analoogilised nõuded oli ka Eesti Rahvaerakond oma eeskavas, III peatüki § 11. ja § 13., üles seadnud, kus öeldakse: „Kohus olgu avalik ja iseseisev. Vannutatud meeste kohus“ (§ 13., 1917. a.). Samuti Eesti Rahvaerakonna eeskava põhimõtetes, välja antud 1918. a., III peatüki § 15.-s taotellakse vannutatud meeste kohut. Eriti kategoorilised nõuded vannutatud meeste kohtu kohta seab üles Eesti Vabariiklaste Liidu (tööerakonna) eeskava, kus III peatükis, pealkirja all „Kohus“, on esimese nõudena esitatud: „Vannutatud meeste kohus seatakse igal pool sisse“ (§ 16.) ning järgmises paragrahvis räägitakse: „Kohus olgu valitav ja tema ametnikud vastutavad oma tegevuse eest ainult kohtu ees“. Eesti Radikaalsotsialistlik Erakond (kes pärast ühines äsjamainitud Eesti Vabariiklaste Liidu rühmaga üheks tööerakonnaks) lausub oma eeskava § 20.: „Vannutatud meeste kohtu sisseseadmine. Kohtunikud on valitavad, kuid lahti-laskmatud, välja arvatud lahti-laskmised kohtuotsuse järele.“

Samased nõuded olid üles seatud Eesti Sotsiaaldemokraatide Partei programmis, kus muu seas isegi taheti näha, et kõik ametialalised kuriteod alluksid vandekohtule, nagu see selle partei eeskava § 10.-s selgesti on väljendatud. Vandekohtu pooldasid Asutavas Kogus ka sotsiaalrevolutsionäärid ning teised väiksemad parteid ja rühmad. Kui parteiprogrammilisi nõudeid jälgida ning vaadelda nende asendi ja väljendusviisi seisukohalt, siis ei saa küll keegi ütleva tulla, et siin oleks vandekohtule teissugune seisukoht antud kui ametkohtule või esimest teisest vähem tähtsaks loetud. Ei saa ometi salata, et õigusemõistmises kõik need põhimõttelised nõuded, mis poliitilised parteid oma eeskavadesse paleustena üles olid seadnud üksikute riiklikkude instituutide suhtes, Põhiseadusse kanti ja viimase normides ühel või teisel kujul väljendust leidsid. On ju kindel, et kõik poliitiliste parteide ja rühmade esindajad ültähendatud eeskava piirides oma valijaskonnalt kindlad mandaadid said, mille järele nad Asutavas Kogus toimisid. Minul isiklikult on teadmata, et Asutavas Kogus ükski mainitud poliitiliste parteide poolt valitud rahvaesindajatest oleks töötanud partei poolt üles seatud põhimõtete ja alusnõuete vastu. On aga asi nii, et rahvaesindajad Asutavas Kogus meie Põhiseaduse koostamisel arvestasid ültähendatud parteiprogrammilisi nõudeid, siis on päevselge, et vandekohus on Põhiseaduse järele sama kohustav kui ametkohus, millest samas seaduses § 68., 69. ja teistes kõneldakse, sest teist seisukohta siin vandekohtu suhtes olla ei võinud. Et kõigi poliitiliste voolude esindajad Asutavas Kogus vandekohtu vajaduse kohta põhimõtteliselt ühel meelel ja arvamusel olid, siis on ka arusaadav, et vandekohtu küsimuse lahendamine Asutavas Kogus mingisuguseid vaidlusi esile ei kutsunud ega võinudki kutsuda, sest vastuarvamusi ei olnud. Selle kohtu instituudi vajadus oli kõigile nii selge ja enesestmõistetav, et mõttetu oleks olnud selle poolt või vastu rääkida. Sõnavõtmine oleks siin olnud ainult ajaraiskamine. Isegi vandekohtu vormi küsimus ei võinud vaidlusi esile kutsuda, sest kõik Asutava Kogu tegelased mõistsid vandekohtu all klassikalist vandekohtu vormi, nagu see meile tuttav oli Vene ja Inglise vandekohtust. R. Rägo arvamus, nagu oleks Põhiseaduse koostajad võinud ka muid vandekohtuvorme arvestada ja selle all mõelda „Schoeffen'ite“ kohut, mis 1924. a. Saksamaal vandekohtu

asemel ellu kutsuti ja mida mingipärast vandekohtuks hakati nimetama, on ekslik. Ometi ei ole sel suur-šöffenite kohtul vandekohtuga peä midagi tegemist ja läheb viimasest oma konstruktsiooni poolest täiesti lahku, mida ka Saksa protsessualistid ise avameelselt tunnustavad. Nii ütleb Gerland: „Die Schwurgerichte sind, obwohl man ihren Namen beibehalten hat, abgeschafft, das Schoeffensystem durchgängig eingeführt“ (Der Deutsche Strafprozess, lk. 29). Leidis ju Saksamaal mainitud šöffenitekohtu (vandekohtu) vorm rohkem rahvuslikkudel põhjustel poolehoidu, kui teaduslikkudel kaalutlustel. Teatavasti loeb saksa rahvas šöffenitekohtu oma rahva geeniuse sünnituseks, mille tõttu siis ka vandekohus klassikalisel kujul, kui võõrsilt, Inglismaalt, laenatud peale ilmasõda saksa rahvale vastuvõtmatuks tunnistati. Üalnimetatud suur-šöffenite kohtu süsteem, mida alles, nagu tähendatud, Saksamaal mingipärast vandekohtuks hakati nimetama, oli meie poliitilise elu juhtidele Asutavas Kogus ja enne seda täiesti võõras. Ka Lääne-Euroopas oli šöffenite kohus, mis Saksamaa 1924. a. seaduses ette nähtud, vandekohtuna tol ajal tundmatu. Kuidas võime siis oletada, et meie seaduseandlik kogu tundmatu kohtukuju poolt hääletas ilma sõna võtmata ja vastu vaidlemata. Säärane väide oleks täiesti aluseta ja põhjendamata. Seepärast võib päris julgesti kinnitada, et vandekohut Saksa vandekohtu, suur-šöffenite kohtu kujul meie rahvaesindus Asutavas Kogus Põhiseaduse loomisel ei soovinud, vaid siin võis juttu olla ainult klassikalisest vandekohtust. Ühtlasi oli ka Asutava Kogu liikmetel oma ühine ja kindel vaade välja kujunenud selle kohta, et vandekohtule peaksid alluma mitte kõik kriminaalasjad, vaid ainult teatavad liigid kriminaalasju, mis eraldi seaduses ära pidi tähendatama. Neil kaalutlustel asetati Põhiseadusse vandekohtu instituut eri paragrahvina, milles ära tähendati, et „sellekohaste seaduste alusel ja korras alluvad üksikud liigid kriminaalasju vandekohtule“. Ekslik on arvata, nagu oleks siin tegemist mõne erandiga üldreeglist. Mitte erandiga üldreeglist ei ole siin tegemist, vaid omapärase õigusemõistmise organiga, mida loeti meie riikliku elu organismis sama tähtsaks kui ametkohut. Veel rohkem, temale anti just eriline tähtsus ja vajadus ning rõhutati erinõudena. Pean tunnustama, et vandekohus klassikalisel kujul võeti Asutava Kogu poolt käskiva normina

Põhiseadusse. Kui vandekohut ei ole meil veel suudetud ellu kutsuda, siis peame küll tunnustama, kahjuks mitte oma kiituseks, et kümne aasta jooksul ei ole meie seadluseandlus suutnud selles suhtes Põhiseaduse nõudeid täita. Kuid keelduda vandekohut ellu kutsuda oleks risti Põhiseaduse vastu teotsemine. Peame meie Põhiseaduse norme eneste kohta maksvateks ja käskivateks, siis peab vandekohus ellu kutsutama, ei soovi meie vandekohut, siis tuleb enne vastavad Põhiseaduse normid tühistada.

Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses.

Kriitika- ja interpretatsiooniküsimusi maksvast õigusest.

A. T. Kliimann.

Sissejuhatuseks.

§ 1. *Normitehnika küsimus eesti administratiivprotsessi õiguses.* — Normilooming sisaldub ühiselulist teotsemust korraldavate põhimõtete määritlemises. Normirakendus tähendab nende normiloojalt määratud ja ühiselu osalisile vastuvaidlematult siduvate põhimõtete teostamist. Normilooming, samuti kui normirakenduski, toimub loendamatu hulga vahendite varal. Loome- ja rakendus-toiming ise rõivastatakse kirjeldamatu mitmekesisesse vormesse. *Normitehnika*¹ ongi see teaduseharu, mis tegeleb normiloominguga ja normirakendusega. Ta vaatleb normiloojaid ja -rakendajaid ning kirjeldab nende eriliike. Ta uurib normiloo- ja -rakendusviise ning -vorme ja kirjeldab normiloomingu ja -rakenduse vahendeid. Ta käsitleb normide konstruktsioone ning normide kriitika ja interpretatsiooni meetodeid.

Alamalesitatavad normitehnilised arutelud tahavad selgitada normiloomingu- ja normirakendusküsimusi eesti maks-

¹ Vrd. Francois Gén y, *Notion de la technique juridique*, teoses *Science et Technique en droit privé positif*, 1921, kolmas osa, esimene peatükk. — Dimitrie N. Micescon, *Essai sur la technique juridique*, 1912. — Rudolf Stamm ler, *Die Technik des Rechts*, teoses *Theorie der Rechtswissenschaft*, 1911, seitsmes lõige.

vast administratiivprotsessi õigusest. Kuid käsitlemisele tuleb üksnes neid probleeme, mis tegelevad peamiselt niinimetatud komplitseeritud ehk tüsiliste administratiivprotsessuaalsete legaalkonstruksioonide võimaliku sisu ja vormiga. Alamalesitatavast käsittelust jäävad seega välja kõik need küsimused, mis on seotud niinimetatud lihtsate legaalkonstruksioonidega.

Legaalstruktsioonid on kogum mitmesisulisi positiivõiguslikke norme, mis moodustavad omaette iseseisva mõistelise terviku². Neid loob seaduseandja, kui ta esitab mingisuguse inimtoimingu liigi ja sisustab ise selle paljud tunnused vastavate normide abil. Nõnda saavutatud konstruktsioone seaduseandja kasustab ökonoomse vahendina suure hulga uute normide tuletamiseks. See on alati nõnda niinimetatud legaaldefiniitsioonide puhul. Sõnastatagu need legaalsed mõistemääritelud ühe või mitme grammatilise lausega kas ühe või koguni paljude artiklite piirides, oma kogumis annavad nad alati erilise dogmaatilise ühiku.

Kuid peamiselt tegeleb legaalkonstruksioonidega normirakendustehnika. Esitame rakendustehnilises mõttes Ajutise Valitsuse poolt 12. veebruaril 1919. a. antud Administratiivkohtu-korra seaduse³ 3. paragrahvi sõnastuse. Ühenduses kaebavate parteide asjaomasuse (Sachlegitimation) määritlusega seal esineb näiliselt kaks erimõistet. Need on „varandusliku huvi“ ja „õigusliku huvi“ erimõisted. Olgugi et tundub olevat absurdne rääkida õigusliku normeeringu valdkonnas mingisugusest varanduslikust huvist, mis ei oleks ühtlasi ka õiguslik huvi, näib asi olevat ometi sedamoodi, et seaduseandja on tahtnud teha sisulist vahet mainitud „termide“ vahel. Ja kohtunikul, kes asub rakendama neid kaebavatesse parteidesse puutuvaid norme, tekib tarvidus sisustada ise omal käel seaduseandja poolt andmata jäänud mõisted. Ta moodustabki maksva õiguse sellekohaseid normest vastavasisulised mõistelised ehitised. Et neid uusi dogmaatilisi ühikuid ei looda mitte enda subjektiivse maa ilma-vaate kohaselt, vaid konstrueeritakse just legaalseist normest,

² Vrd. E. Ehrlich, Die juristische Konstruktion, teoses Die juristische Logik, 1917. — F. Somló, Die Legaldefinitionen und Legalkonstruktionen, teoses Juristische Grundlehre, 1917.

³ RT. 1919, 10, I, 23.

siis kannavad sellised mõistelised moodustised õigusega legaalkonstruktsioonide nimetust.

Muudugi ei tunta mitte üksnes normirakenduse otstarbel vajadust luua normitehniliselt uusi administratiivprotsessuaalseid mõistekonstruktsioone. Näiteks suuremale osale kohtunikest on tegelikult võib-olla ükspuhas, teada või mitte teada, millise põhimõtte järgi on korraldatud Eestis passiivsete parteide alluvuse (Gerichtsstand) küsimus. Kasuistile näib olevat vahest tühine ja asjatu küsimus, millal tuleb nähtavale passiivsete poolte alluvuses niinimetatud personaalne ja millal niinimetatud efektiivsuse põhimõtte, või mis nende mainitud termide all mõista. Kuid sellest kõigest võib olla väga huvitatud seaduseandja (või eelnõu eraalgataja), kes kavatsseb muuta Administratiivkohtu-korra seaduse passiivsete poolte alluvuse norme, soovides siiski jääda senise otstarbekohaselt rakenduva põhimõttelise aluse juurde. Selliseks kavatsuseks normiloojalgi on tarvidus evida süstemaatne ülevaade vasta-vaist administratiivprotsessuaalseist põhimõtteist. Mainitud juhuks ta saavutab vajalise põhimõtte Riigikogu poolt 8. veebruaril 1929. a. antud⁴ Administratiivkohtu-korra muutmise seaduse I osa 2, 4, 5. ja 6. §i normide analüüsimise ja neist ühesisuliste ühiseks mõisteliseks tervikuks koondamise teel.

Komplitseeritud ehk tüsilised on kõik need legaalkonstruktsioonid, mis moodustatakse kahe või enama erilaadse või eripõhimõttelise seaduse normidest. Tüsiline on ehitis, mis baseerub ühel hoobil mitmel administratiivprotsessuaalsel seadusel või ühel hoobil ka neil seadusil, mis oma sihilt ei ole küll administratiivprotsessuaalsed, kuid esinevad siiski administratiivprotsessiõiguse allikana. Kui näiteks Administratiivkohtu-korra + Utšreždenija ministerstv⁵, kui erisihiliste ning eripõhimõtteliste seaduste normidest moodustatakse mõni normitehniline ehitis, siis oleks meil tegu just selle tüsilise liigiga. Sama laadi oleks see dogmaatiline ehitis, mille loome Administratiivkohtu-korra vastavaist normest + Riigikogu poolt 25. märtsil 1926. a. antud Riigikohtu seaduse § 17. muutmise seaduse⁶ neist normest, mis käivad

⁴ RT. 1929, 110 (artikkel).

⁵ Sv. Z., tom I., tšast 2.

⁶ RT. 1926, 32, I, 45, § 17₁.

revisjonkaebuse kohta ministri korralduste peale ühingute kinnitamise asjus. Kohtunik mõistab neid Riigikohtu seadust muutvaid norme ainult siis, kui ta tõmbab neile juurde tõlgendamise otstarbel sarja vastavaid norme Administratiivkohtu-korra seadusest. Kuid kui normirakendaja ei tule arusaamisele, et antud juhul on tegu tüsilise legaalkonstruksiooniga, siis on temal täitsa võimatu selgitada paljusid nende normidega ühenduses tekkivaid küsimusi. Ta ei suudaks vastata küsimusele, kas mainitud Riigikohtu seadust muutvad normid on kompetentsi või protseduuri normid. Ta ei suudaks seletada, mis tähendavad mainitud seaduses esinevad sõnad: „kaebused revisjoni korras“, sest ta teab, et minister ei ole kohtunik, esiteks, ja et, teiseks, Riigikohtu seaduse muutmise seadus on oma sihilt võimkonnaseadus.

Tüsilistest tuleb eraldada lihtsaid legaalkonstruksioone, milliseid me alamal ei arutle. Nende all mõistame, vastandiks tüsilisile, niisuguseid, mis moodustuvad ühe ja sama seaduse normidest. Nende kahe liigi eraldamine, mis on mõisteliselt küll väga lihtne, tekitab tegelikult tihtipeale suuri raskusi. Näiteks Administratiivkohtu-korra seaduse 3. §i need normid, mis määritlevad aktiivsete parteide asjaomasust, moodustavad nähtavasti lihtkonstruksiooni. Ses asjas võib aga tekkida kohe kahtlus, kui selgub, et see lihtkonstruksioon peidab endas veel erikonstruksioone. Viimaste sisu ei ole esimesel pilgul kaugeltki selge. Vastavaist normest nähtub vaid, et seaduseandja soovis piirata nende protsessivõimeliste isikute hulka, kes oleksid õigustatud esinema administratiivkohtus parteina. Ainult neile protsessivõimelistele võimaldatakse esinemine, kelle „õiguslikud või varanduslikud huvid administratiivasjus on seadusevastaselt puudutatud“. Nõnda olenevalt sellest, kas viimasena esitatud legaalfraasi sisu on võimalik määritleda üksi Administratiivkohtu-korra seaduses väljendatud põhimõtete varal, on meil siin tegu lihtsa või tüsilise konstruksiooniga.

Millised on need alamal arutluse tulevad komplitseeritud legaalkonstruksioonid oma konkreetsemas kujus? See selgub, kui asetame legaalkonstruksioonide probleemi eesti administratiivprotsessi õiguse omapäraseisse tingimussisse. Maksvas administratiivprotsessiõiguses esineb jõuliselt ja põhimõtteliselt erinevaid normistikke. Need normistikud

moodustavad iseäralise jõu-astmestiku⁷. Selle suhteliselt tugevamate ja suhteliselt nõrgemate normide iseäralise jõuastmestikulise subordinatsiooni mõte avaldub selles, et alamal astmel asuv norm ei või olla vastuolus ülemal astmel asuva normiga. See on normitehniliselt väga tähtis tõsiasi. Maksvas administratiivprotsessiõiguses konstateerime üksi kaht normide astet. Meil on siin tegu kõige pealt põhiseaduslikkude normide prevalenttsastmega ja sellele subordineeritud muude seaduste normide astmega.

Põhiseaduse normide prevalentts kõigi teiste eesti õiguslikus korras jõus olevate normide ees järeldeb Asutava Kogu poolt 15. juunil 1920. a. antud Eesti Vabariigi Põhiseaduse 9. §'i sõnastusest⁸. Selles väljendatakse, et „Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu, kui Põhiseaduse või Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal“. Erilise tagatise põhiseaduslikkude normide prevalenttsile annab aga Põhiseaduse § 88. See määrab põhiseaduslikkude normide loojaks tavaliste seadusnormide loojast hoopis erineva organi ja erineva loomekorra.

Teise astme⁹ administratiivprotsessuaalse normistiku moodustavad põhiseaduslikel normel põhinevad seadusenormid. Aga üksnes ainult seadusnormid. Sest et määrusnormid, olgu nad antud riigivalitsuse või omavalitsuse kaudu, ei tule eesti administratiivprotsessi õiguses arvestusse. Eesti õigusli-

⁷ Vrd. Hans Kelsen, Die Erzeugung der Staatsordnung teoses Allgemeine Staatslehre, 1925. — Adolf Merkel, Die Stellung der Verwaltung im Stufenbau der Rechtsordnung, teoses Allgemeines Verwaltungsrecht, 1927. Samalt autorilt, Die Lehre von der Rechtskraft, 1923.

„Stufentheorie“ rajajaks ja arendajaks peetakse kõikjal Viini ülikooli administratiivõiguse professorit Adolf Merkli. Merkl avaldas oma vaate esmakordselt teatavasti 1918. aastal „Juristische Blätter“ite“ veergudel ühes väikeses kirjutises „Vom doppelten Rechtsantlitz“. Kuid samal kujul esineb see küsimus juba märksa varem teisel. Vrd. H. I. Lazarevskij, Lektsii po russkomu gosudarstvennomu pravu, 1908, lk. 30 ja 32 jj. — M. A. Reusner, Gosudarstvo, 1911, tšast tretja, lk. 167 jj.; 232 jj.; Leo v. Petražycki, Teorija prava i gosudarstva, izdanie vtoroe, tom II, 1910; lk. 516 jj.

⁸ RT. 1920, 113/114, I, 243.

⁹ Maksva konstitutsioonilise õiguse raamides Eesti seadus nihkub normide jõuastmestikus teiselt astmelt kaugemale, loovutada selle koha teistele normidele, mis on lihtseaduste normidest tugevamajõulised. Igas õiguse eriharus seadus võib evida oma erikoha normide jõuastmestikus. Administratiivprotsessiõiguse süsteemis ta asub, näiteks, teisel kohal.

kus korras on jõutu iga norm, mis on antud valitsuselt sihiga kohustada või õigustada millekski kohtuasutisi. Kuid ka kohtuasutiste oma juhised (instruktsioonid) ja üldjuhised (tsirkulaarid) ei tule arvestusse eesti administratiivprotsessi õiguse süsteemi moodustamisel. Põhiseaduse § 68. väljendatud kohtute sõltumatuse põhimõte maksab täiel määral ka üksikute kohtute omavahelises suhtumises, kui arvata maha õige väheste kohtu-siseadministratsioonisse puutuvate ja mõningate kohtu-välisadministratsiooniga ühenduses seisvate internsete küsimuste korraldamine. Nõnda siis ei saa olla põhiseaduse ja seaduseandjate kõrval ei valitsuseasutised ega ka kohtud ise oma ala protsessuaalsete normide loojaiks.

Mainitud kaht liiki erijõuliste normide valdkonnas esinevad legaalkonstruktsioonid ja nendega ühenduses tekkivad normikriitika küsimused on siiski lihtsamat laadi. Hoopis raskema arutluseseme moodustab just ühejõuliste ja ühe- või erisihiliste normide konfliktide lahendusprobleem. See viimasena mainitud küsimus evib seda suurema tähtsuse, et eesti administratiivprotsessi õiguses maksavad sel alal süsteem baseerub mitte üksi eesti natsionaalsete seaduste normidel, vaid suuresti ka vene päritolu õiguseallikail. Eelrevolutsioonიაegse tsaristliku Vene seadustikud maksavad Eestis niivõrt, kui võrt nad ei ole põhimõttelises vastuolus demokraatse režiimiga või tegelikult rakendamatud või tühistatud ja muundatud pärastiste eesti natsionaalsete seadustega.

Selline olukord eesti administratiivprotsessi õiguse allikate alal tekitab õige raskelt lahenduvaid normikriitika probleeme. Kuid teatavaid normitehnilisi küsimusi põhjustab ka see asjaolu, et administratiivprotsessiõiguse eesti päritolu normid ei ole loodud ühe, vaid mitme seaduse kaudu.

Eespoolesitatust nähtub, et eesti administratiivprotsessi õiguse omapäraseis tingimuses saame järgmisi normitehnilisi suhteid üksikute õigusallikate vahel: 1. üht ja sama suhet korraldavate Vene ja Eesti seaduste vahelisi kriitika- ja interpretatsiooniküsimusi; 2. kriitikaküsimusi Eesti seadusnormide ulatusest Põhiseaduse normide suhtes; 3. kriitikaküsimusi Vene seadusnormide ulatusest Põhiseaduse normide suhtes ja 4. üht ja sama suhet korraldavate Eesti seaduste vahelisi kriitika- ja interpretatsiooniküsimusi.

(Järgneb.)

Arutlusi.

Kriminaalseadustiku asialluvus.

K. Saarmann.

26. märtsi 1929. a. Kriminaalseadustiku (Kr. S.) maksmapanek toob kaasa praeguse Kriminaalprotsessi seadustiku muutmise nii mõneski olulises osas, kuna protsessinormid on jaolt tingitud maksvusel olevaist materiaalseadusist kriminaalõiguse alal. Üheks tähtsamaks protsessuaalküsimuseks, mille lahendamist nõuab uus kriminaalseadustik, on süütegude asialluvus. Asialluvuseks peetakse tavaliselt esmaastmeliste kriminaalkohtute kompetentsi kriminaalasjade arutamisel. See küsimus oleks, loomulikult, lihtne juhul, kui kohtute korraldus näeks ette ainult üht liiki esmaastmelist kohut, kuid meil raskeneb see küsimus, kuna meil on kaks liiki esimese astme kohtuid: rahukogu ja rahukohunik, esimene n. n. üldkohtute instantside järgus ja teine rahukohtute järgus. Venemaal (ja ka praegu meil) on see küsimus üldreeglina lahendatud lihtsalt: 2 liigi esimese astme kohtule vastavad ka 2 kriminaalseadustikku: 1845. a. Nuhtlusseadustik (N. S.) ja 1864. a. Rahukohtu nuhtlusseadustik (R. N. S.). Aga ka see lihtne kord oli juba Venemaal läbi murtud rahukohtute huvides, millele allusid ka mõningad N. S. ette nähtud süüteod. Et sihtjooni saada asialluvuse äramääramisel Kr. S.-s, ei ole küllalt konstaterida olemasolevat vormilist jaotust üldkohtute ja rahukohtute alluvuse suhtes, vaid tuleb selgusele jõuda, milline sisu peitub nende kahe seadustiku jaotuse vahel. Vaadeldes lähemalt N. S. ja R. N. S., selgub, et praegu alluvad rahukohtutele (tarvitades sealjuures juba Kr. S. süütegude jaotuse terminoloogiat) suurem hulk üleastumisi ja väiksemad kuriteod, suuremad kuriteod aga ja rasked kuriteod alluvad üldkohtutele. Järelikult on selge, et ka tulevikus on soovitatav rahukohtutele alluvaks tunnistada üleastumised (vähemalt suurem osa neist), ja üldkohtutele — rasked kuriteod (erandita). Raskem on juba kuritegude jaotuse küsimus nende kummagi kohtuliigi vahel. Küsimus on, mida nimetada väiksemaks ja mida suuremaks kuriteoks. Siin paistab lähemal vaatlusel veel üks tunnus

silma, mille järgi kaasaegsete protsessinormide järgi alluvus jaotatakse: kõik õiguste kitsendamisega seotud peakaristustega ähvardatud kuriteod alluvad üldkohtutele; vastandina rahukohtutele alluvad ainult need kuriteod (või õigemini — üks osa neist), mille karistused ei ole ühendatud õigusi kitsendavate lisakaristustega. Kuid ka see kriteerium ei anna lõplikku vastust, sest ka üldkohtutele alluvad kuriteod ilma õiguste kitsendamisteta. Siinkohal peab aga täheandama, et isegi see umbkaudne alus asialluvuse äramääramisel Kr. S. tarvituselevõtu puhul peab ära langema ja nimelt järgmistel põhjustel. Õiguste kitsendamise sisu ja ulatus on Kr. S. järgi täiesti muutunud, võrreldes seda ses küsimuses N. S.-ga (jätame siinkohal puudutamata 20. mai 1927. a. seadust õigusekaotamise muutmise kohta). Ülejäänud on vaid mõningate võrdlemisi vähetähtsate omandatud õiguste kaotus (Kr. S. § 18) ja tähtajaline õigusvõime kaotus mõne, eeskätt avaliku õiguse alal.

Sellest on ka tingitud võrdlemisi sagedam õiguse kitsendamise tarvitamine Kr. S. Võtame näiteks Kr. S. § 548. Selle seaduse esimene jagu näeb ette lihtvargust, karistusena on ette nähtud vangimaja mitte üle 1 aasta, kuid selle peakaristusega käib kaasas õiguste kitsendamine. Kui tahaksime siin praegust asialluvuse alust tarvitada, siis tuleks see süütegu lugeda üldkohtutele alluvaks. Iseenesest on aga see süütegu vist sagedamini esinev juht praeguste rahukohtute kriminaalpraktikas. Järelikult ei saa alluvust esmaastmeliste kohtute vahel siduda õiguste kitsendustega. Jääb üle ehk ainult üks väline tunnus — peakaristuse raskus. Ka see on Kr. S. relatiivne alus. Kuriteod N. S. (Kr. S. mõiste järgi) olid karistatavad N. S. ja R. N. S. järgi vangirooduga, kindlusega ja türmiga, Kr. S. aga on nende süütegude sanktsioonina ette nähtud ainult üks peakaristus — vangimaja. Jääks üle ainult vangimaja kestus, ja tegelikult tulebki sellest vormilisest tunnusest kinni pidada alluvuse äramääramisel Kr. S. järgi. Kuid sisuliselt tuleks üles seada kaks põhimõtet, mis võiksid eraldada rahukohtute alluvust üldkohtute omast kuritegude suhtes: süütegude erikoosseis ei tohi olla raske või keeruline, kui tahetakse, et seda üksikkohtunikud rahuloldavalt lahendaksid — esiteks, ja teiseks — ka säärase süüteo protsessu- alne tõestamisviis ei tohi eriliselt komplitseeritud olla. Seejuures on väiksema tähtsusega vangimaja ülemäär, kuna

sisuliselt on ikkagi ühe karistusliigiga tegu. Selleks tõenduseks järgmine näide:

Kr. S. § 554 p. 1 näeb ette varguse kolmandat retsidiivi (neljas vargus j. n. e.), karistusena on ette nähtud vangimaja mitte üle 6 aasta, see on vangimaja ülemmäär. See süütegu, mis umbes vastab praeguse N. S. § 1655 j. 2, on, nagu iga kohtutegelane seda vist tõendada võib, oma teokoosseisu kui ka protsessuaalsete tõestusviiside järgi erilisel lihtne (harilikult on siin tegemist retsidivistvargaga, kes oma süü vabalt üles tunnistab). Jääks küsitavaks, kas selle süüteo eest ette nähtud karistuse ülemmäär peaks takistuseks olema selle süüteo alluvaks tunnistamisel rahukohtunikule. Siinkohal olgu lubatud vahemärkusena, et praegusel ajal saksa kriminaalprotsessi järgi alluvad üksikkohtunikule (Amtsrichter) retsidiivsüüteod eriti varguse alal, karistustega kuni 15 a. „Zuchthaus“. Samuti on lugu näiteks Kr. S. § 552 j. 1 ette nähtud süüteoga (hobusevargus — karistus: vangimaja mitte üle 6 a.). Sääraseid näiteid võiks loendada veel terve rea. Kuid seejuures ei pea mitte arvama, et kõik kuriteod, karistusega vangimaja mitte üle 6 aasta, tuleks alluvaks tunnistada rahukohtunikule. Ei, need on ainult erandid ja eespool toodud näited on esitatud ainult selle tõenduseks, et vangimaja ülemmäär iseenesest ei määra veel kaugeltki süüteo teokoosseisu ja tõestusviiside raskust.

Kui nüüd lõplikult küsida, missugused kuriteod peaksid või võiksid alluda rahukohtunikule Kr. S. järgi, siis peaks vist vastama, et rahukohtutele alluvad üldjoontes suurem osa üleastumisi ja kuriteod umbes 2-aastase vangimaja ülemmääraga. Kuid viimasest ei tohiks täpsalt kinni pidada ja sellest olenevusest tuleks erandeid teha niihästi üldkohtute kui ka rahukohtute huvides, või, teiste sõnadega, rahukohtutele võiksid alluda mõned süüteod vangimaja ja kõrgema ülemmääraga kui 2 aastat juhul, kui nende süütegude teokoosseis ja tõestusviisid on lihtsad, kuid samuti tuleks üldkohtute alluvusse üle viia süüteod vangimaja ülemmääraga vähem kui 2 aastat (ja isegi üleastumised) juhul, kui teokoosseisu kindlaksmääramine teeb raskusi või aga erilised, keerulised tõestusviisid võivad tulla selle süüteo harutamisel käsitlusele.

Kirjanduse ülevaade.

A. Jõeäär. **Kriminaalseadustik**. Lisadega ja sisujuhiga varustatud. Tallinna. 1929. 372 lk.

Oma Kriminaalseadustiku väljaandesse on hr. Jõeäär paigutanud Kriminaalseadustiku teksti (lk. 1—75), V. V. poolt moodustatud kriminaalseadustiku ümbertöötamise komisjoni motiivid (lk. 76—104), Riigikogu kriminaalseadustiku komisjoni motiivid (lk. 105—117) ja väljavõtted koosolekute protokollidest kriminaalseadustiku läbivaatamise puhul Riigikogus (lk. 118—253). Neile materjalidele on hr. Jõeäär lisandanud tema poolt välja töötatud võrdlustabelid Kriminaalseadustiku, Uue nuhtlusseaduse, Vana nuhtlusseaduse ja Rahukohtu nuhtlusseaduste vahel (lk. 254—278), ja tähestikulise sisujuhi (lk. 279—372). Kriminaalseadustikkude eraväljaanded on välismaades (ja ka endisel Venemaal) välja kujunenud kahes tüübis: n. n. suured kommentaarid ja väikesed seadusteksti väljaanded. Viimased on mõnikord varustatud ka lühikeste märkustega (näit. Venemaal — Tagantsev ja Gromov, Saksamaal — Frank ja Liszt-Delaquis, Prantsusmaal — Garçon ja Bourdeaux-Dalloz, jne.). Viimase tüübi hulka tuleks arvata ka hr. Jõeääre Kriminaalseadustiku väljaanne. Selle töö hindamisele tuleb asuda järelikult võrreldes seda vastava tüübi välisriikide seadustekstide väljaannetega. Seepärast tuleb eeskätt tähendada, et hr. Jõeäär materjale ei ole oma teose jaoks mitte väga õnnelikult valinud. Lõviosa on hr. Jõeäär andnud Riigikogu koosolekute protokollide stenogrammidele (135 lehekülge). Ja siin on tegemist nimelt stenogrammidega, mitte aga väljavõtetega protokollidest, sest hulka on võetud ka koosolekute avamise ja lõpetamise, samuti ka hääletamisprotseduuride kirjeldus, ja isegi vahelehuüete tekstid üksikute kõnede kestel ei puudu. Kui nüüd üldse küsida, missugust väärtust omavad need sõna-sõnalised protokollid seadustiku käsitamisel (*de lege lata*), siis peab ütleva, et seadustiku normide rakendamisel ei ole vaja ega võimalik sealt mingisugust materjali ammutada. Neil protokollidel võib olla ainult ajalooline väärtus, et jälgida mõningate instituutide (eriti surmanuhtluse) alalhoidmise kriminaalpoliitilisi kaalutlusi. See on aga seadustikku rakendavale juristile ja ka kodanikule, kes soovib tutvuda normidega ja nende sisuulatusega tegelikus elus — ükskõik. Ka välisriikide väikestes seadustekstide väljaannetes, ja isegi suurtes kommentaarides, ei leidu parlamentide protokolle säärasel kujul edasiantuna. Edasi on hr. Jõeäär materjalina esitanud valitsuse komisjoni ja Riigikogu komisjoni motiivid. Esimeste kohta tuleb tähendada, et valitsuse komisjoni motiivid arusaadavaks muutuvad ainult juhul, kui neid paralleelselt käsitella Vene Uue nuhtlusseadustiku teksti ja selle motiividega (näit. Tagantsev'i väljaandes).

Üks asjaolu õigustab tõesti nende motiivide sissevõtmist ja see seisab selles, et tarbe korral neid motiive raamatuturul saada ei ole. Mis puutub Riigikogu komisjoni motiividesse, siis peab tähendama, et nende sisu pealkirjale ei vasta. Need motiivid on originaalis täpsalt 72 rida harilikku „Riigi Teataja“ teksti. Hr. Jõeääre väljaandes on aga need motiivid paisunud 10-leheküljelisteks. Eessõnas tähendab küll autor, et Riigikogu komisjoni poolt tehtud muudatuste põhjendamisel tulnud temal tarvitada tema enda, kui komisjoni esimehe isiklike ülestähendusi, kuid säärased isiklikud ülestähendused ei või ju asendada komisjoni motiive ei sisuliselt ega vormiliselt (autorisatsiooni puudus). Seepärast oleks küll vist õigem olnud neid motiive mitte Riigikogu omadeks nimetada. Väärtuslikum osa teosest on võrdlevad tabelid ja sisujuht. Kuid ka need ei ole, arusaadavalt, vabad puudustest. Autor tähendab eessõnas sisujuhi kohta, et tema on selle koostamisel veidi rohkem üksikasju käsitelnud, kui seda harilikult sisujuhtide koostamisel tehakse. See iseenesest on ainult tänuväärne. Kuid kahe silmapaistvama puuduse peale sisujuhis tuleks siinkohal tähelepanu juhtida. Esimene on sisujuhis kohati esinev ebatarvilikkude märksõnade valik. Märksõnade ülesanne on ju eeskätt tarvitajale võimaldada käepäraselt leida vastavaid norme, neid norme iseloomustavat sisu kokku võttes võimalikult ühe sõnaga. Sisujuhis esinevad aga säärased märksõnad nagu „asutus“, „eeskirjad“, „juhtnõõrid“, „salaja“, „seaduse eeskirjad“ jne., sellega kõik seesugused sõnad, mis kuidagi ei iseloomusta vastavaid norme, millele saade tehtud ja saade on ainult võimalik n. n. lisamärksõnade abil, nagu seda autor teinud. Teiseks puuduvad sisujuhis märksõnad, mis võetud teoreetilisest kriminaalõigusest, ja mis, ehkki otseselt seadustekstis ei esine, juriidilises kõnekeeles ometi niivõrt üldtarvitusel, et nende käsitlemine ka sisujuhis möödapäästamatuks vajaduseks osutub (näit. „hädaseisukord“, „kaudne tahtlus“, „teadvuseta ettevaatamatus“, „seadusevastatus“ jne.). Mis puutub võrdlevatesse tabelitesse, siis on nende iseseisev väärtus (peale Kr. S. ja U. N. S. võrdleva tabeli) problemaatiline. Ja tõesti, mis tähtsus tulevikus võib olla asjaolul, et üks või teine norm Kr. S. vastab N. S. või R. N. S. teatud normile. Tähtis võiks see siis olla, kui võiks N. S. või R. N. S. praktikat kasutada Kr. S. rakendamisel. Kuid see on täitsa võimatu ja isegi hädaohtlik, kui arvesse võtta, et N. S. ja R. N. S. süütegude konstruktsioon täitsa erineb Kr. S. süüteo teokoosseisu omadest (mõeldagu näit. ainult vargust ja röövimist). Seepärast arvame, et nendel tabelitel igasugune tähtsus puudub. Kui nüüd vaadelda lähemalt hr. Jõeääre poolt koostatud tabeleid, siis tuleb tähendada, et neis esineb võrdlemisi palju eksitusi. Võtame, näiteks, väiksema neist tabeleist — R. N. S. ja Kr. S. võrdleva tabeli. Siin torkavad silma järgmised eksitused. R. N. S. § 29^a vastab Kr. S. § 114 ja osalt

§ 110, mitte aga § 113. R. N. S. § 39² vastab Kr. S. § 254, mitte aga § 77. R. N. S. § 39⁴ vastavad Kr. S. §§ 296 ja 298, mitte aga § 304. R. N. S. § 51⁶ vastab Kr. S. § 306, mitte aga § 305. R. N. S. § 51⁸ vastab Kr. S. § 304, mitte aga § 306. R. N. S. § 66¹ vastab Kr. S. § 362, mitte aga § 376. R. N. S. § 68 vastab Kr. S. § 25, mitte aga § 380. R. N. S. § 76² vastab Kr. S. § 376, mitte aga § 377. R. N. S. § 102 vastab Kr. S. § 208, mitte aga § 207. R. N. S. § 115⁷ on märgitud väljajätuna, kuna aga selle teokoosseis kuulub Kr. S. § 213 alla. R. N. S. § 116¹ on märgitud vastavana Kr. S. § 117, kuna tegelikult aga see R. N. S. norm on hoopis välja jäetud. R. N. S. §§ 130—131, 132—136 ja 138 on ära tähendatud asendatuna U. N. S. (RT 59/60 — 1920 a.), kuid tegelikult on asendatud U. N. S. §§ 530—540, ainult auhaavamine sõnaga ja laimamine, mitte aga auhaavamine teoga, mis maksvaks jäi ja Kr. S. § 438 ja järg. vastab. Peale selle on samas tabelis veel rida vigu, mille üksikasjaline loendamine aga liiga kaugele viiks.

Nüüd lõppeks veel mõni soovivaldis selle teose edaspidiste väljaannete kohta. Hr. Jõeäär peaks järgmises väljaandes võimalust mööda oma teost järgmiselt ümber töötama. Välja jääda võiksid täielikult Riigikogu protokollid. Hea oleks, kui autor vaevaks võtaks tabelid ja sisujuhi ümber töötada. Seadustiku teksti aga ennast võiks varustada lühikeste märkustega, mis ammutatud U. N. S. motiividest, valitsuse komisjoni motiividest ja Riigikogu komisjoni motiividest. Ka teose väliskogu muutmine oleks sellele ainult kasuks, võttes eeskujuks mõne välisriigi vastava teose (näit. Liszt-Delaquis — Kohlrausch'i Saksa kriminaalseadustiku väljaande). Lisadena tulevas väljaandes oleks muidugi Kr. S. maksmapanemise seadus, ja võimalust mööda ka kriminaalseadused n. n. kõrvalseadustikkudest.

Kõike kokku võttes peab aga tunnustama, et ehk küll hr. Jõeääre töö puudustest vaba ei ole, mis järgnevates väljaannetes võrdlemisi hõlpsasti kõrvaldatavad, on see autori poolt toimetatud väljaanne kõigiti soovitatav, ja autor on selle väljaandmisega tänuväärt töö ära teinud, ühes sellega ka avades literatuuri ajajärgu meie Kr. S. kohta.

S.

Võrdleva õigusteaduse ja seaduseandlike uurimuste aastaraamat (Annuario di diritto comparato e di studi legislativi) 1929. II ja III köide. Milano. **Zeitschrift für ausländisches Privatrecht u. internationales Privatrecht.** Berlin u. Leipzig 1929. Walter de Gruyter.

Need kaks perioodilist väljaannet pälvivad kõigi maade juristide erilist tähelepanu, sest koos juba varemalt ilmuma hakanud prantsuskeelse „Võrdleva seaduseandluse seltsi bulletääniga“¹ annavad nad

¹Bulletin de la société de législation comparée. Paris.

kõikide kultuurriikide õigusele kohta parima ning laia informatsiooni.

Et eesti õigusteaduslikus kirjanduses pole seni sõna võetud võrdleva õigusteaduse tähtsuse kohta, peame vajalikuks siinkohal seda lühidalt teha.

Võrreldud õiguse uurimise vajadusest kõneldakse viimasel ajal kõikjal. Enamikus välismaa ülikoolest on võrdlev õigusteadus ühel või teisel kujul sissepääsu leidnud. Prantsusmaal esineb „droit civil comparé“ sundusliku aina juba ammu õigusteaduskonna kavas. Pea kõigis maades on asutatud võrdleva õigusteaduse instituudid ja seltsid.

Mis tähtsus on võrdleval õigusteadusel? Kõige pealt aitavad võrdlevad õiguse uurimised, eriti kui võrdlust õiguste ajaloos toimetatakse, juriidilise evolutsiooni üldisi seadusi avastada. Kahtlemata jõuab õiguseajalooteadus, kui ettevaatlikult ja oskusega võimalikult hulkade kultuuriliselt üksteisest erinevate rahvaste õiguseinstituutide arenguid võrdleb, sellele astmele, nagu seda on juba meie naaberriikide õigusteadus — lingvistika, mis on keelte arenemises enam-vähem üldised arenemisseadused konstateerinud.

Kuid võrdlev õigusteadus omab juba praegusel ajal suurt tähtsust nii teoreetik-juristile kui ka seaduseandjale ja praktikule.

Teoreetikule annab võrdlev õigusteadus võimaluse oma juriidilist vaatlusvälja laiendada ruumis, nagu õiguseajalugu seda teeb ajas. See vaatlusvälja laiendamine ja kogemuste rikastamine lubab paremini mõista oma maa õiguse iseärasusi ja teisest küljest ammutada välismaa seaduseandlusest ja doktriinist kasulikke õpetusi oma maa õiguseinstituutide juriidiliseks analüüsimiseks ja konstrueerimiseks.

Üheks põhjustest, miks meil Eestis seni veel ühtki ülevaadet ühegi sisemaa õigusharu kohta ega tõsiseid monograafilisi uurimusi pole ilmunud, on see, et me õiguskultuuriliselt täitsa isoleeritaks oleme jäänud. Vene õigusteadusest ei jätku enam uute õiguseprobleemide lahendamiseks, seepärast on meil ainuke tee — pöörduda Euroopa õigusteadusele, kus kolm kultuurkonda meile oma arenenud seaduseandluse ja purgimatu kirjandusega võivad tohutut materjali pakuda: saksa keelkonna maad, Prantsusmaa ja Itaalia. Nii koormav kui see ka on, et väikerahvad palju võõraid keeli peavad tundma, kuid mainitud kolme maa juriidilist kirjandust peab igaüks tundma, kes tahab mõnd tähtsat õigusteaduslikku küsimust teaduslikult käsitleda ja teadvusega, et ta parima asjaomase kirjandusega tutvunud on. Kuid ka pisut anglo-saksi kasuistikat tunda oleks ehk parimaks korrektiiviks abstraktse loogika ülemäärasele tarvitamisele õiguslikes uurimises, mille üle viimasel ajal mandrimail kaebeid kuulda.

Seaduseandjale on võrdlev õigusteadus peamiseks allikaks, kust ta uusi mõtteid ja konstruktsioone ammutab. Tänapäeva majanduselu

rahvusvahelise ühtsuse juures oleks absurdne mõelda, et seaduseandja võiks tähele panemata jätta teiste riikide kogemusi ja katseid, näit. kaubandusõiguse alal.

Et ka praktik peab tänapäev rohkem ja rohkem võõrast õigust tundma, ei vaja tõendusi; rahvusvahelise suhtlemise tänapäevse aktuaalsuse juures on sageli vaja välismaa õigusse puutuvaid küsimusi lahendada. Kuid välismaa õiguse tundmine, või võimalus sellest kiiret informatsiooni saada, on suure tähtsusega ka äri meestele ja tööstureile. Meie eksportijad, kes tunnevad selle maa seadusi, kuhu nad veavad, võivad täpsusega arvestada riski ja kulud ja see omakord võimaldab neile teadlikumalt konkurentsi võitlusse astuda. Ei saa hinnata oma nõudmiste teostamise võimalusi, kui me ei arvesta vastava riigi protsessiõiguse norme, eriti täideviimise ja maksujõuetuse menetlusi. Välismaal välja antud vekslkohustise tulunduslikku väärtust ei saa me hinnata ilma selle riigi veksliseaduse tundmiseta jne. Teisest küljest meie äri meestele, kes välismaalt kaupa sisse veavad, on kasulik nende maade seaduseandlust tunda, kust nad kaupa ostavad, sest enamikul juhtudest tarvitatud klauselite põhjal allub tüllahendamine välismaa kohtule. Huvitav on tähele panna, et Saksamaal võrdleva õiguste aduse harrastamine on hoogu võtnud just nüüd, kus Ameerika rahamehed ja töösturid on suuri ettevõtteid Saksamaal installeerinud.

Pärast seda lühikest võrdleva õiguste aduse tähtsust põhjendavat sissejuhatust asume kahe ülalmainitud väljaande vaatlemisele. Itaaliakeelse aastaraamatu väljaandjaks on „Seaduseandlikkude uurimuste instituut“ Roomas, toimetajaks — prof. Galgano. Esimene raamat ilmus juba 1927. a., äsja, 1929. a. ilmusid II ja III raamat, mis moodustavad õige tüseda 1145 lk. köite. Köide jagub kahte ossa. Esimese osa I lõikes leiduvad sisukad artiklid mitmesuguste riikide õiguse arenemise kohta. Neist on otse meistriteoseks prof. Ernst Rabel'i töö „Saksa tsiviilseadustiku saatus a. 1900 kuni 1925“. See on süstemaatiline ülevaade B. G. B. arenemisest õiguste aduse ja kohtutegeluse läbi ta algpäevist 1925. a.-ni. Kes meil tahaks kirjutada Balti tsiviilseadustiku arenemislugu, ei või konsulteerimata jätta Rabel'i tööd. Teised tööd selles lõikes: Bartsch, R.-Austria eraõiguse arenemine pärast sõda; Bilfinger, Saksa riigiõiguse peajooned; Egyed, Ungari konstitutsioon pärast ilmasõda; Radulescu, Rumeenia tsiviil- ja kaubandusõiguse allikad; Ganef, Bulgaaria õiguse allikad.

Teises lõikes leiame seaduseprojektide ülevaateid ja arvustisi ja üldse õiguse reformile pühendatud kirjutisi. Nii pakub kaubandusõiguse uute voolude kohta huvitava ülevaate ja hinnangu Mossa artikkel „Kaubandusõiguse reform saksa õiguste aduses“; kuid selle osa parimaks teoseks on Milaano rooma õiguse prof. Betti töö

„Itaalia tsiviilprotsessi seadustiku eelnõu ülevaade“, mis on õieti esimeseks selle eelnõu orgaaniliseks katsumiseks. Kahtlemata mõjustab see arvustis Itaalia protsessiseadustiku lõplikku projekti. Samale küsimusele on pühendatud sakslase Fritsche ja tšehh Vačlav Hora artiklid. Siin leiame ülevaate ka Ungari protsessi kohta Geza de Magyary poolt. Mis aga meid eriti huvitama peaks, on Fierich'i kirjutis „Poola tsiviilkohtukorra eelnõu“ üle. Meie kodifikatsiooniosakonnal peaks olema huvitav võrrelda, kuidas poolakad, kus ka vene ustav'id maksivad olid, oma tsiviilprotsessi reformivad. Kolmanda lõike moodustavad kirjandusteoste arvustised.

Teine suur osa käesolevast köitest on samuti kui esimenegi jaotatud lõigetes. Esimene lõige — üksikute riikide, nende seas ka Eesti (saadetud hr. E. Maddisoni poolt) — seaduseandluse ülevaade 1926. ja 1927. aastast.

Teine lõige — üksikute riikide ülemkohtute tegelus. Siin on üksikute riikide kohtute tähtsamad otsused tsiviil- ja kaubandusajus ühes selgitavate ja arvustavate märkmetega.

Kolmas lõige — üksikute maade õigusteadusliku kirjanduse nimestikud süstemaatilises korras. Eesti kohta on ülevaate saanud hr. E. Maddison. Selle ülevaate kohta tuleks mõned märkused teha. Esiteks, miks pole süstemaatilisse ülevaatesse võetud ajakirjas „Õigus“ ilmunud artiklid, kuna koguteoses „Eesti“ ilmunud mõneleheküljelised artiklid on eraldi loendatud? Vaadatagu suurriikide kirjanduseülevaateid või näit. kas või Leedu õigusteadusliku kirjanduseülevaadet, kus nende ainukeseks õigusteaduslikus ajakirjas ilmunud artiklid on eraldi loendatud. Teiseks, hr. Maddison on Eesti osa suuremaks paisutanud seeläbi, et loendab õigusteadusliku kirjanduse all ka kõik meie poliitilised ajalehed, nagu „Päevaleht“, „Vaba Maa“ jne. Nii on siin loendatud üle 20 perioodilise väljaande. Lugejavalismaalane võib ekslikult arvamusele tulla, et meil tõepoolest nii suur juriidiline ajakirjandus on, või aru saades, et see mitte juriidiline kirjandus pole, võib ta muiates mõelda, et tehakse reklaami oma juriidilise kirjanduse ülespühumiseks. Pean tähendama, et ühegi teise riigi kirjanduseülevaates pole mittejuriidilisi ajakirju loendatud, kuigi neis vahel ilmub artikleid õiguslike küsimuste kohta.

Köite lõpus on mitmesugused indeksid (kokku üle 100 lk.), mis võimaldavad raamatu hõlpsat tarvitamist.

Saksakeelne „Zeitschrift für ausländisches Privatrecht u. internationales Privatrecht“ hakkas ilmuma pärast itaalia aastaraamatut ja nüüd on temast ka ilmunud juba 3 aastakäiku. Väljaandjaks on saksa „Institut für ausländisches u. internationales Privatrecht“ ja peatoimetajaks prof. E. Rabel. See ajakiri ilmub vihkudena. Sisu on umbes samuti korraldatud nagu itaalia aastaraamatus. Nii leiame kolmandas aastakäigus huvitavaid artikleid võrdleva õigusteaduse ja

seaduseandluse kohta. Carnelutti annab ülevaate itaalia tsiviilprotsessi ümberkorraldamise põhialustest, Engströmer, rootsi tsiviilprotsessiseadustiku eelnõust, Wieland, šveitsi aktsiaõiguse seaduse-eelnõust, Flechtheim ja Kessler, aktsiaseltsidest Am.-Ühendriikides, Ulmer, vormitähitsusest inglise vekslõiguses jne. Teises — üksikute maade seaduseandluse kroonika ja kõrgemate kohtute tegeluse osas leiame ülevaate Inglise, Austria, Argentiina, Hollandi, Itaalia, Šveitsi ja mõne teise maa seaduseandluse ja kohtutegeluse kohta 1926. ja 1927. aastal.

Tähelepanu pälvivad mitmesugused teadaanded, nagu Roomas asuva eraõiguse ühtlustamise instituudi tööde kohta, Jaapani tsiviilprotsessi novelli kohta, Jaapani tsiviilseadustiku reformi kohta ja autode registri sisseseadmise kohta Itaalias.

Eriti tänulik peab olema ajakirja toimetusele, et on retsensioonide osas refereeritud saksa keeles töid sääraseist keelist, mis lugejate enamikule tundmatud. Siinkohal võiks eesti lugejaid huvitada Oberlender'i retsensioon poolakas Javorski „Agraarkodeksi eelnõu“ kohta (Varssav, 1928).

Kõnesoleva ajakirja nr. 5 on pühendatud Saksa Reichsgericht'ile selle 50 aasta juubeli puhul ja sisaldab huvitava, põhjaliku ja süstemaatilise ülevaate Saksa riigikohtu tegelusest rahvusvahelise eraõiguse alal. Aastakäigu lõpul antakse ka täielik analüütiline indeks.

Andsime ainult lühida ülevaate kahest suurest väljaandest, et neile meie juristide, eriti seaduse-eelnõude väljatöötajate ja praktikute tähelepanu juhtida. Edaspidi, kui peaks ilmestuma lugejaskonnas suuremat huvi välismaa õiguselu suhtes, hakkame tooma ka üksikasjalisemaid referaate mainitud väljaandeist.

E. Ein.

„**Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft**“, herausgeg. vom Deutschen Juristen-Verein in Riga, Druckerei- u. Verlags- Akt. Ges. Ernst Plates — Riga, III Jahrg., 1929.

Detsembrikuul ilmus eelnimetatud ajakirja 1929. aasta viimane nr. (4).

Ta algab artikliga „Põhjamaade ühine seaduseandlik töö“ Rootsi riigikohtu end. liikme, tsiviilõiguse seaduseandluse reformimiseks moodustatud komisjoni eesistuja dr. Birger Ekeberg'i sulest; autor tutvustab meid selle suurejoonelise tööga, mis 1872. a. peale Põhjamaade — Taani, Norra, Rootsi, ja praegu ka Soome ning Islandi — juristide poolt õiguseeadlaste päevade algatusel ja juhtimisel seaduseandluse ühtlustamiseks on tehtud ning juba tõsiseid tulemusi saavutanud eriti kaubandus-, mere-, kinnistus-, obligatsiooni-, perekonna- ja pärandusõiguste aladel.

Järgneb Riia ülikooli juures asuva Kohtuliku Arstiteaduse Instituudi eestseisja Ferdinand Neureiter'i artikkel Lätimaa seaduseandluse

kava puhul kurjategijate töömaja kohta, hädaohtrikkude kurjategijate täiendava kinnipidamise kohta seltskonna kaitseks ning karistuse ära kandnud isikute hooldajate kohta.

Huvi pakub ka Riia vann. adv. H. Stegman'i artikkel „Surnu-
tunnistamine läti õiguse järele“, mis 4. V 1929. a. Lätis ilmunud
seadusenovelli puhul valgustab küsimust ka ajalooliselt ja dogmaa-
tiliselt, puudutades selle arengut mitmes kultuurriigis.

Küllalt ruumi on antud nii Läti kui ka Eesti seaduseandluse üle-
vaadetele 1929. a. esimeselt poolelt.

Kassatsioonikohtu tegeluse osas on tsiteeritud ka mitu meie
Riigikohtu seletust. **E. E.**

Dr. Erich Wulffen. **Der Sexualverbrecher.** Langenscheidt'i
kirjastus, Berliin, 727 lk., 16. väljaanne. 1929.

Erich Wulffen on jurist, kuid käsitab seksuaalkurjategijat biolo-
giliselt seisukohalt. — Seetõttu on ka Wulffen seksuaalkurjategijat
mõistnud mitte ainult kui sadisti, masohisti, homoseksualisti jne. vaid
ka kui patoloogilist hingeelu kalduvust, mis nii mõnigi kord avaldub
varguses, põletamises, tapmises jne. nagu see näiteks eriti omane on
naissoole ja alaealisile kurjategijaile. Põhjalikult on käsiteldud üldosa,
seksuaalpsühholoogia, seksuaalpatoloogia, seksuaalkriminalistika jne.
Töö on huvitavalt kirjutatud ja pakub rohkesti materjali. Ka seksuaal-
kuriteo profülaksi, noorsoo seksuaalkasvatuse kui ka seksuaalkurja-
tegijate kasvatuse küsimused on oluliselt huvitavad.

H. Madisson.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

*Kas on kinnistuselõivust vabad need kinnisvara suhtes sõlmitud
lepingud, mis kinnistuskomisjonile kinnistamiseks esitatakse ja kas
tuleb notaritel kinnistuselõivu võtta seesuguste lepingute tegemisel,
kui neis on väljendatud, et nad kuuluvad kinnistuskomisjonile kin-
nistamiseks esitamisele?*

Vastus esimesele küsimusele jaatav, teisele eitav.

Lõivudeseadustiku § 235. määrab, et omandusõiguse või kinnis-
tatud valduse õiguse üleminekul ühe isiku käest teise kätte — välja
arvatud 12. aprilli 1920. a. Pärandusmaksu seaduse § 1. ette
nähtud juhud — võetakse vastavate kinnistusaktide pealt iseäraline
lõiv kinnistuselõivu nime all (vt. R. T. 1920. a. nr. 67/68).

Endise Vene riigi sisekubermangudes valitseva kinnistussüsteemi
järgi pidid kõik lepingud kinnisvara ülemineku kohta tehtama

notari juures (Not. sead. § 66) ja kinnitatama ülemnotari poolt, kelle kohuseks oli kinnistusraamatute ja -registrite pidamine (Not. sead. §§ 154. ja 157.) ning kinnistuselõivu võtmine temale kinnistamiseks esitatud notariaalselt tehtud lepingute pealt (Lõiv. sead. § 268., Not. sead. § 200.), kuna endistes Baltimaa kubermangudes ja seega ka praegu Eestis maksva kinnistussüsteemi järele võeti ja võetakse kinnistuselõivu mitte kinnistusjaoskonna ülema poolt vastava akti kinnistamisel, vaid notari poolt kinnistamisele kuuluva notariaalse lepingu tegemisel (Lõiv. sead. § 268.; Not. sead. § 285¹). —

2. veebruaril 1920. a. sõlmitud Eesti-Vene rahulepingu põhjal endisest Pihkva ja Petrogradi kubermangust Eesti külge liidetud territooriumil jäi maksuma endise Vene riigi Eraõigus (R. T. 1920. a. nr. 129/130) ja seega ka Vene riigi sisekubermangudes valitsev kinnisvarade kinnistamise kord. Alles 17. detsembril 1926. a. Riigikogu poolt vastu võetud ja „Riigi Teatajas“ 12. jaanuaril 1927. a. (R. T. 1927. a., nr. 2) välja kuulutatud seaduse järgi, mida pärastpoole täiendati ja osalt muudeti (R. T. 1928. a. nr. 47 ja 1929 — nr. 16), asutati Eestis asuvate kinnisvarade kinnistamise korra ühtlustamise eesmärgiga kohtuministeeriumi ametkonnas iseäraline kinnistuskomisjon, mille ülesandeks on kinnistusraamatute ja -registrite sisse-seadmine endistest Pihkva ja Petrogradi kubermangudest Eesti külge liidetud maa-alade jaoks Eestis maksva kinnistussüsteemi kohaselt.

Kuna veneaegsed kinnistusraamatud ja -registrid, mis nende maa-alade jaoks Pihkva ja Petrogradi ringkonnakohtute juures asunud notariaalarhiivides peeti, Eesti vabariigi valitsusele üle antud ei ole ja seega puudub võimalus mainitud reformi teostamiseks tähendatud raamatute ja registrite varal, tehti kinnistuskomisjonile kohuseks koguda igasuguseid andmeid ja tõendusid ning nende kui ka huvitatud isikute poolt esitatud tõenduste alusel — muu seas ka notariaalselt tõestatud lepingute põhjal — kindlaks teha kodanikkude juba olemasolevad asiõigused kinnisvarade peale ja need õigused uuesti sisse seatud kinnistusregistritesse ja -raamatutesse kanda. On nende õiguste olemasolu kinnistuskomisjoni poolt tunnustatud, on nad kinnistusraamatutesse ja -registritesse kantud ja on need raamatud ja registrid maksma hakanud seaduses selleks ette nähtud tähtaja kättejõudmisel, siis annab komisjon, mille toimingud igasugustest maksudest vabad, kõigile õigustatud isikutele nende nõudmisel vastava kinnistusakti maksuta välja (§§ 86. ja 88.). Ning alles pärast tähendatud raamatute ja registrite maksmahakkamist toimetatakse kinnistamist Notariaalseaduse §§ 336. — 369. ette nähtud korras, s. o. Eestis maksva kinnistussüsteemi kohaselt (§ 91.).

Kõigest sellest järgneb, et kuni Eestis maksva kinnistussüsteemi laiendamiseni Pihkva ja Petrogradi kubermangudest Eesti külge liidetud maa-aladel asuvate kinnisvarade peale olid notarid kohustatud

käima Vene riigi sisekubermangudes valitseva korra järgi ja seega ei olnud neil üldse õigust kinnistuselõivu võtmiseks lepingute pealt, mis olid tehtud enne kõnesoleva reformi teostamist ja kinnistuskomisjonile esitati tõendusena kodanikkude juba olemasolevate õiguste kohta.

Ei tule aga notarite lõivu võtta nii esimeses kui ka teises küsimuses mainitud lepingute tegemisel ning on kõik kinnistuskomisjoni toimingud üldse maksudest vabad ja antakse isegi tema poolt koostatud kinnistusaktid maksuta välja, siis on väljaspool igasugust kahtlust, et esimeses küsimuses tähendatud lepingud on kinnistuselõivust vabad ning et teisele küsimusele võib vastus olla ainult eitav.

(R. Üldk. t. nr. 65 — 1929.)

Administratiivosakond.

Kas kinnisvarade kinkelepingute pealt tuleb kinnistuselõivu võtta ainult puhta (ilma võlgadeta) kingi pealt või kingi kogu väärtuse pealt?

Vastus: Kogu väärtuse pealt.

Veneaegse Lõivuseaduse § 226. on paigutatud V. S. K. V v. II jaotuse I peatükki, mis räägib lõivust üldse, mitte aga kinnistuselõivust. Kinnistuselõivu kohta olid veneaegses Lõivuseaduses maksvad §§ 235.—276., mis olid paigutatud sama raamatu ja jaotuse II peatükki. Vabariigi valitsuse poolt 12. apr. 1920. a. vastu võetud seadusega nr. 198. (Seadus krepostimaksu kohta — R. T. nr. 67/68 — 1920) on veneaegne kinnistuselõivu seadus muudetud ja osa paragrahve maksvusetuks tunnistatud. Maksvusetuks tunnistatud paragrahvide seas ei leidu küll § 226., kuid see on täiesti arusaadav, sest tähendatud paragrahv ei kuulu nende paragrahvide hulka, mis käsitlesid kinnistuselõivu, vaid asub koguni teises peatükis. Eelnimetatud vab. valits. poolt vastu võetud Krepostimaksu seadusega muudetud § 235. uue redaktsiooni järele käivad kinnistuselõivu alla kõik omandusõiguse üleminekud kinnisvarade peale, maha arvatud Pärandusmaksu seaduse § 1. ette nähtud juhud. Pärandusmaksu seaduse § 1. räägib aga ainult varandustest, mis ilma tasuta ühe isiku käest teise kätte üle lähevad p ä r a n d u s e t e e l. Järelikult käivad kinkelepingud kinnisvarade peale Krepostimaksu seaduse alla. Selle seaduse § 264., mis 12. apr. 1920. a. seadusega muutmata jäi, ütleb, et kui akti järele, mis krepostimaksu alla kuulub, omandaja võtab enda peale võõrandaja võlad, siis tuleb seda lugeda ostusumma tasumiseks ja ka selle pealt tuleb krepostimaksu arvata. Samä korra alla peavad nüüd käima ka kinkelepingud ja kinnistuselõivu ei tule võtta mitte ainult puhta (ilma võlgadeta) kingi pealt, vaid kingi kogu väärtuse pealt. Kui seaduseandja tahe oleks olnud kinnistuselõivu võtta kinkelepingute põhjal üleminevate varanduste puhta väärtuse pealt, siis muutes

§ 235. ja teisi, oleks ta seda ära tähendanud, et kinnistuslõivu säärasel korral tuleb võtta ülemineva varanduse puhta väärtuse pealt.
(R. Adm. t. nr. 372 II — 1929.)

Kas õpetajateseminari haridusega eriõppeaine õpetaja võib I järku järele palka saada ka teiste ainele õpetamise eest?

Vastus: eitav.

13. mai 1921. a. Õpetajate palgaseaduse § 1 lit. „a“ määrab, et I järku kuuluvad muu seas: eriõppeainete õpetajad sellekohase kutsetunnistusega ja vähemad keskkooli või õpetajate ning vaimuliku seminari eelharidusega, kuna aga sama § lit. „b“ määrab, et II järku kuuluvad õpetajate ning vaimuliku seminari lõpetajad, ... keskkooli lõpetajad. Sellest nähtub, et tähendatud õpetajad on seadusega oma hariduse järgi palga suhtes II järku paigutatud ja juhul, kui nad kui eriõppeainete õpetajad sellekohase kutsetunnistusega teotsevad, siis I järku kuuluvad; et niisugustel õpetajatel, kui nad õpetavad teistes ainetes, puuduvad nende õppeainete kohta käivad kutsetunnistused ja järelikult langevad seega I järgust välja ja võivad kuuluda ainult II järku.

(R. Adm. t. nr. 398 II — 1929.)

Kas kinnisvara maksu maal asuva tööstusasutiste hoonete pealt tuleb võtta, kui neis hoonetes tööstuse tegevus täiesti lõppenud, kuid masinad ja aparaadid hoonetest välja viimata?

Vastus: jaatav.

Maal asuvate liikumata varanduste maksu seaduse (RT. nr. 18/19 — 1920. a.) § 21. on tähendatud, et nende vabrikute ja tööstusasutiste hooned, milles tegevus täiesti lõppenud, masinad ja aparaadid välja viidud ja milles seepärast töötamiseks enam mingisuguseid iseäralisi abinõusid ei leidu, vabastatakse liikumata varanduste komisjoni poolt maksust tegevuse lõpetamisele järgnevast poolest aastast peale. Selle paragrahvi järgi on vabrikute ja tööstusasutiste hoonete maksust vabastamiseks nõutavad kaks tingimust, nimelt: 1) hoonetes peab tegevus täiesti lõppenud olema ja 2) neist peavad masinad ja aparaadid välja viidud olema, nõnda et neis töötamiseks enam mingisuguseid iseäralisi abinõusid ei leidu.

(R. Adm. t. nr. 418 II — 1929.)

Kas alkoholiliste jookide müügiõigusega restorani pidaja on kohustatud pidama viinapudeleid mahutusega $\frac{1}{4}$ liitrit?

Vastus: jaatav.

Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse (R. T. nr. 50 — 1927. a. sead. nr. 46) § 31. on küll ette nähtud piirituse ja viina müük väljaviimiseks kinnistes pudelites, mis sisaldavad $\frac{3}{4}$ liitrit piiritust, kuid sama paragrahvi järgi on vabariigi valitsusel õigus lubada piiritust ja viina müügile lasta ka suuremates ja väiksemates

pudelites. Vabariigi valitsuse määrusega 27. VII 1927. a. ongi lubatud viina müügile lasta kinnistes pudelites, mis sisaldavad $\frac{1}{4}$ liitrit ja 3 liitrit vedelikku, kusjuures esimene suurus on määratud ainult kohaltarvitamiseks piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 5. ette nähtud müügikohtades, millele müük kinnistes pudelites sama seaduse § 34. järele on sunduslik. Kui § 34. kolmas lõige määrab, et selle paragrahvi esimeses ja teises lõikes nimetatud müügikohtades peab igal ajal tarvilikul määral tagavaraks olema viina kinnistes pudelites, siis võib seda ikka mõista ainult nii, et tagavaraks peab olema viina pudelites, mille mahutus ette nähtud nii selle seaduse § 31. kui ka selle paragrahvi põhjal vabariigi valitsuse poolt antud määruses, s. o. tagavaraks peab olema viina kinnistes pudelites igas mahutuses, milles viina seaduslikus korras müügile lastud. Vabariigi valitsuse määruses on isegi eriti tähendatud, et pudelid $\frac{1}{4}$ l. mahutusega on määratud kohaltarvitamiseks selle seaduse § 5. ette nähtud müügikohtades, kus müük kinnistes pudelites sama seaduse § 34. järele on sunduslik.

(R. Adm. t. nr. 457 II — 1929.)

Kas puudusekannatamine tööta oleku tõttu kuulub looduslike õnnetuste liiki?

Vastus: eitav.

Hoolekande seaduse (R. T. nr. 120/121 — 1925. a.) VIII peatükis on ette nähtud hoolekande korraldamine õnnetusejuhtude puhul ning § 129. j. j. on lähemalt määratud, et selle peatüki alusel korraldatakse abi isikutele, kes on kannatanud looduslike õnnetuste läbi, nagu tulikahju ja veeuputus. Puudusekannatamist tööta oleku tõttu ei saa iseenesest lugeda looduslikuks õnnetuseks, mis ette nähtud Hoolekande seaduse VIII peatükis ja seepärast ei ole alust selle peatüki alusel abi korraldada, kuid abiandmist võib korraldada puudusekannatajate suhtes üldisel alusel Hoolekande seaduse §§ 19., 20. ja 21. põhjal.

(R. Adm. t. nr. 852 II — 1929.)

Kas peale Riigiteenistuse seaduse maksmahakkamist võib metsavalve ametnikke Metsaseaduse § 69. põhjal ametist vabastada?

Vastus: jaatav.

Riigiteenistuse seaduse § 45. järele kaotas selle seaduse maksmahakkamisega oma maksvuse S. K. III k. esimene raamat. Riigiteenistuse seaduse § 2. järele määratakse teenistusvahetuse riigi ja ametniku vahel kindlaks selle seaduse alusel kõigil juhtudel, mis pole eriteenistusseadustes teisiti korraldatud. Metsaseaduse § 69. (S. K. VIII k. I j.) on ette nähtud erikord metsavalve ametnikkude ametistvabastamiseks ning Riigiteenistuse seaduse §§ 45. ja 2. järele on see kord püsima jäänud ka Riigiteenistuse seaduse maksmahakkamisel. Metsaseaduse § 69. alusel võib metsavalve ametnikke ametist vabas-

tada, kui nad „osutuvad mitteusaldusväärilisteks“. Et seda asjaolu metsavalve ametniku vastu esile tuua ametistvabastamise põhjusena, on tarvis näidata andmed, mille põhjal ametnik mitteusaldusväärseks on osutunud. Loomulikult peab ülemus neid andmeid ka selgitama ja nende tõelikkust järele katsuma, sest isegi väiksemate distsiplinaar-karistuste määramisel on asja selgitamine ja ametniku seletuse ära-kuulamine kohuslik.

(R. Adm. t. nr. 891 I — 1929.)

Kas riigiametniku ümberpaigutamisel vastu tema tahtmist võib tema kõrgem ülemus piirduda ainult ümberpaigutamiseks nõusoleku avaldamisega?

Vastus: eitav.

Riigiteenistuse seaduse (R. T. nr. 149 — 1924. a.) § 11. järele võib ametisse määrav ülemus teenistuse huvides ametniku viia teise sama- või kõrgemapalgalisse ametisse. Kui üleviimine toimub vastu üleviidava tahtmist, otsustab üleviimise järgmine kõrgem ülemus peale ametniku seletuste läbivaatamist. See seaduse määrus ei jäta mingit kahtlust selles, et juhul, kui ametisse määrav ülem soovib teenistuse huvides temale alluvat ametnikku üle viia teise sama- või kõrgemapalgalisse ametisse, peab ta enne selle ametniku käest järele küsima, kas ta ümberpaigutamise nõus on või mitte. Jaataval korral otsustab ametisse määrav ülemus ümberpaigutamise ise ära. Eitaval korral aga läheb ametniku ümberpaigutamise küsimus täies ulatuses kõrgema ülemuse otsustada, kusjuures tuleb järgmisel kõrgemal ülemusel enne otsuse tegemist läbi vaadata ümber paigutada kavatsetava ametniku seletused selle kohta, millistel põhjustel ta ei soovi, et teda teise sama- või kõrgemapalgalisse ametisse ümber paigutatakse. Kui ametnik ametisse määravale ülemusele säärast seletust ei ole veel andnud, siis tuleb kõrgemal ülemusel seletuseandmist ametnikule võimaldada, sest oma otsust võib kõrgem ülemus ainult peale ametniku seletuse läbivaatamist teha. On ametniku seletused läbi vaadatud, siis kõrgem ülemus oma sellekohase määrusega paigutab ametniku ümber teise sama- või kõrgemapalgalisse ametisse või otsustab ta jätta endisse ametisse, kuid kõrgem ülemus ei või piirduda ainult ümberpaigutamiseks nõusoleku andmisega, mille alusel ametisse määrav ülemus ümberpaigutamise määruse pärast seda teeb.

(R. Adm. t. nr. 459 II — 1929.)

Kas Tervishoiu- ja hoolekandevalitsus on õigustatud selle järele valvama, et iluravimise alal ei hakkaks teotsema isikud, kellel selleks vastavad teadmised ja oskus puuduvad?

Vastus: jaatav.

Rahva tervishoiu korralduse seaduse (R. T. nr. 2 — 1928.) § 4. p. 14 põhjal kuulub Tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse võimkonda

arstliku, farmatseutilise ja muu tervishoiulise personali registreerimine, nende kutsetegevuseks loa andmine ja valve nende kutsetegevuse üle. Iluravimise abinõude hulka kuuluvad mitmesugused arstid ja masseerimine. Järelikult peab iluravija tundma masseerimist, samuti ka arstimite tarvitamisviisi ja mõju, vastasel korral võib iluravimine osutada tervisele hädaohhtlikuks. Seepärast on Tervishoiuvalitsus, kelle ülesandeks on rahva tervishoiu eest hoolitsemise, õigustatud ka selle järele valvama, et iluravimise alal ei hakkaks teotsema isikud, kellel selleks vastavad teadmed ja oskus puuduvad. Ei ole alust tueda ka Põhiseaduse § 19.-le, sest nimetatud paragrahvi järgi on küll igal ajal vabadus elukutset valida, kuid seejuures tuleb täita ikka need tingimused, mis teatava elukutse kohta üles seatud. Igal ajal on õigus, näiteks, arsti või advokaadi ametit oma elukutseks valida, kuid enne tuleb omandada vastav haridus ja täita muud tingimused, mida nendel kutsealadel teotsemiseks seaduse järgi nõutakse.

(R. Adm. t. nr. 449 II — 1929.)

Kriminaalosakond.

Kas moodustab varguse koosseisu ärakirjade võtmine salajastest andmetest, mis märgitud kindlustusseltsi ruumest salaja ära viidud ja pärast ärakirjade võtmist tagasi toodud kaartidele?

Vastus: eitav.

Kõige pealt tuleb tähendada, et ärakirjade valmistamisega pole võimalus võetud kindlustusseltsilt ka edaspidi neid andmeid tarvitada, mis kaartidele olid märgitud, kuna kohtualused ainult ära kirjade võtmisega mingit otsust kasu ei saanud. Kasusaamisest võiks rääkida alles siis, kui kohtualustel saadud andmete abil korda läheb kindlustusseltsi kinnitajaid paremate tingimuste ettepanekutega meelitada üle tulla teise kindlustusseltsi. Järelikult puudub neil saladustel enestel reaalne väärtus ja nende saladuste teadasaamist ilma kaartide omastamiseta varguseks tunnustada ei saa, nagu Kohtupalat õieti väidab oma otsuse motiives. Ka N. S. § 1622 ei võinud kaalumise alla tulla, sest kaardid jäid rikkumata ja hävitamata. Kassaator toeb Vene Senati seletusele Timofejevi asjas (1870. a. nr. 298), kuid jätab tähele panemata, et selles asjas tuli lahendamisele konkreetne küsimus, kas võib isikutunnistuse vargust N. S. § 1657 alla viia. On õige, et senat on selles asjas tähendatud paragrahvi mõistet abstraktselt seletanud ja muu seas ette toonud, et selle paragrahvi alla käib ka mitmesuguste paberite vargus ja hävitamine eesmärgiga võimaldada seadusevastast kasusaamist endale või teisele isikule, kui nende paberite läbi on kättesaadav mingisugune tööstuslik saladus. Tähendab, kui on varastatud paber, millel reaalne väärtus, siis on tegemist N. S. § 1657 ette nähtud süüteoga, on

aga paber omastamata jäänud ning ainult „saladus“ paberilt maha kirjutatud, siis ei saa seda paragrahvi tarvitada. N. S. § 1157 karistab pangaametnikke panga saladuste avaldamise eest, niisama langeb N. S. § 1187 põhjal karistuse alla kauplusesell, kes kaupluse saladusi avaldab peremehe nõusolekuta. Kuid saladuste varguse eest nende paragrahvide järele kedagi ei karistata. Käesoleval juhul võiks olla tegemist halvaks pandava võttega ärilisel võistlusel, kuid maksev nuhtlusseadus niisugust süüteo koosseisu ei tunne.

(Riigikohtu kr. osakonna otsus nr. 995—1929.)

Kas on rahukogu või rahukohtunik õigustatud võtma kohtualuselt kantseleimaksu (25 senti lehekülje pealt) ära kirjade pealt rahukohtunikku või rahukogude kui teise astme kohtu otsustest?

Valve korras seletas Riigikohus, et Kr. Kp. S. § 199 uue redaktsiooni (RT nr. 81/82 — 1924. a.) põhjal antakse süüalustele ja isikutele, kellele antud vaesusõigus, ära kirjad rahukohtunikku ja rahukogu, kui teise astme kohtu otsustest ja protokollidest tasuta, mispärast rahukogul polnud õigust nõuda kohtualuselt kantseleimaksu 25 senti lehekülje pealt otsuse ära kirja eest.

(Riigikohtu kr. os. otsus nr. 1038—1929.)

Kas on rahukogu kohustatud Kr. Kp. S. § 157 põhjal saatma kohtukutse ka veel kohtualuse kaitsjale, kui kutse on kohtualusele juba saadetud?

Vastus: jaatav.

Riigikohus leiab, et Kr. Kp. S. § 157. oluliseks rikkumiseks tuleb lugeda juhtu, kui Rahukogu ei ole saatnud kutselehte kohtualuse kaitsjale ega lükanud asjaarutamist edasi kohtualuse telegrammi põhjal, milles ta teatas oma haigusest. Kuigi poolte ilmumine rahukogusse ei ole sunduslik, on siiski pooltel õigus ka teise astme kohtus oma huvisid kaitsta, ja käesoleval juhul on kohtualuselt see võimalus võetud, sest tema kaitsja on rahukogu poolt põhjuseta ette kutsumata jäetud.

(Riigikohtu kr. os. otsus 1929. a. nr. ?)

Välismaade kohtutegelus.

Läti Senati Tsiviilkassatsiooni Departemangu otsuseid.

Volmari põllumajanduse laenu-hoiuühing esitas Riia ringkonna kohtule Vene-Aasia pangaga vastu nõudmise 242.000 L. rubla pärast ühes 0/0-ga, mis enne sõda kostja pangaga Riia osakonnale jooksvale arvele oli antud. Vene-Aasia pangale kuulub aga liikumata varandus Riias — maja.

Kostja palus nõudmist tagasi lükata, seletades muu seas, et Vene-Aasia pank pole Lätis registreeritud kui juriidiline isik ja et nimetatud pank on Peterburis Nõuk. valitsuse poolt natsionaliseeritud, mispärast see pank ega ka tema osakonnad üldse enam ei eksisteeri.

Ringkonnakohus lükkas nõudmise protsessuaalsetel põhjustel tagasi, kuid kohtupalat, kuhu asi läks nõudja palvel, rahuldab nõudmise täies ulatuses.

Küsimusele, kas kostjal on protsessuaalne õigusvõime, vastab Läti Senati Tsiviilkass. Departem. oma otsuse motiivides 24. sept. 1924. a.: „Sellest asjaolust üksi, et Läti riigi poolt tunnustatud riik (Nõuk. Venemaa) avaldas dekreedid tol ajal Läti territooriumil maksvate seaduste järele asutatud juriidiliste eraisikute tühistamiseks (natsionaliseerimiseks), ei järgne veel, et sellist dekreeti iseenesest tuleb tunnistada jõus olevaks Lätis ja et sel dekreedil oleks efekti ka väljaspool Venemaad. Seepärast ei ole Nõuk. Venemaal otsustatud kostja panga natsionaliseerimine siduv Läti riigile. Vene-Aasia panga kui aktsiaseltsi juriidilisi suhteid ja nendega seotud tagajärgi tuleb käsitleda aktsiaseltside kohta käivate seaduste järele. Läti kohtutel tuleb käia oma seaduste ja õiguskorra järele.“

Edasi tähendab Senat, et seni kui aktsiaseltsi likvideerimine lõppenud pole, eksisteerib a/s kui juriidiline isik edasi. Kostja volinikule on volitus välja antud 25. okt. 1925. a. Vene-Aasia panga volinikkude poolt, kes omakord teotsevad 31. I 1921. a. Pariisis välja antud volituse põhjal Vene-Aasia panga juhatuse liikmete poolt. Kui eksisteerib panga juhatuse, siis on olemas ka a/s, järeldab senat, ja seda asjaolu ei muuda juhatuse asukoha üleviimine Pariisi. Seepärast tuleb kostjat — Vene-Aasia panka — protsessuaalse õiguse võimeliseks pidada.

Kostja kass. kaebus jäeti tagajärjeta.

M. Nurk.

Trükivigu ja õiendusi.

„Õigus“ Nr. 9/10 1929 on

- lk. 281, I v., 22. r. alt: „apro... ioni“ pro „aprobatsiooni“
- „ 282, II „ 21. „ „ „Mineraa“ pro „Millerand“
- „ 318. II „ 6. „ „ „valitsuses eneses tehakse sageli mingisugune nõukogu“ pro „valitsustes enestes tehakse sageli nõukogu“.
- „ 319. I „ 23. „ ülalt: „et saab“ pro „et ei saa“
- „ 352., Tartu Eesti Õigust. S-i teadaandes IX Õigust. päeva asjus on mainimata jäänud hr. v. adv. M. Punga referaat „Rahvusvaheline eraõigus Eesti tsiviilseadustiku eelnõus“.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1930.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

- Kas on kinnistuselõivust vabad need kinnisvara suhtes sõlmitud lepingud, mis kinnistuskomisjonile kinnistamiseks esitatakse ja kas tuleb notaritel kinnistuselõivu võtta seesuguste lepingute tegemisel, kui neis on väljendatud, et nad kuuluvad kinnistuskomisjonile kinnistamiseks esitamisele? 40

Administratiivosakond:

- Kas kinnisvarade kinkelepingute pealt tuleb kinnistuselõivu võtta ainult puhta (ilma võlgadeta) kingi pealt või kingi kogu väärtuse pealt? 42
- Kas õpetajateseminari haridusega erioppeaine õpetaja võib I järgu järele palka saada ka teiste ainete õpetamise eest? 43
- Kas kinnisvara maksu maal asuva tööstusasutiste hoonete pealt tuleb võtta, kui neis hoonetes tööstuse tegevus täiesti lõppenud, kuid masinad ja aparaadid hoonetest välja viimata? . . . 43
- Kas alkoholiliste jookide müügiõigusega restorani pidaja on kohustatud pidama viinapudeleid mahutusega $\frac{1}{4}$ liitrit? . . . 43
- Kas puudusekannatamine tööta oleku tõttu kuulub looduslike õnnetuste liiki? 44
- Kas peale Riigiteenistuse seaduse maksamahakkamist võib metsavalve ametnikke Metsaseaduse § 69. põhjal ametist vabastada? 44
- Kas riigiametniku ümberpaigutamisel vastu tema tahtmist võib tema kõrgem ülemus piirduda ainult ümberpaigutamiseks nõusoleku avaldamisega? 45
- Kas Tervishoiu- ja hoolekandevalitsus on õigustatud selle järele valvama, et iluravimise alal ei hakkaks teotsema isikud, kellel selleks vastavad teadmised ja oskus puuduvad? 45

Kriminaalosaakond:

- Kas moodustab varguse koosseisu ära kirjade võtmine salajastest andmetest, mis märgitud kindlustusseltsi ruumest salaja ära viidud ja pärast ära kirjade võtmist tagasi toodud kaartidele? 46
- Kas on rahukogu või rahukohtunik õigustatud võtma kohtualustelt kantseleimaksu (25 senti lehekülje pealt) ära kirjade pealt rahukohtunikkude või rahukogude kui teise astme kohtu otsustest? 47
- Kas on rahukogu kohustatud Kr. Kp. S. § 157 põhjal saatma kohtukutse ka veel kohtualuse kaitsjale, kui kutse on kohtualusele juba saadetud? 47

Välismaade kohtutegelus.

- Läti Senati Tsiviilkassatsiooni Departemangu otsuseid 47
- Trükivigu ja õiendusi 48

1930. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümne aastat.

TOIMETUS:

**R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison,
A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja
E. Ein (tegevtoimetaja).**

Sisuks juriidilised artiklid, kodu ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ 1929. a. Riigikohtu otsused.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

**Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.**

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s. ning 1929. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti

